

Bilanțul economiei de tranziție în România în perioada 1990-1999. Evaluări și perspective pe termen scurt, mediu și lung

dr. Gheorghe ZAMAN

Capitolul I

Evoluția indicatorilor macroeconomici relevanți

Compunerea sub o formă de bilanț a costurilor și beneficiilor tranziției se poate realiza pe baza unui set de indicatori macroeconomici relevanți a căror capacitate de sinteză este consacrată atât în teoria cât și în practica mondială, inclusiv a organismelor financiare internaționale. Fără a o considera exhaustivă, în tabelul nr. 1, am redat lista acestor indicatori și mărimile lor în perioada 1989-1998, urmând ca, prin analize ulterioare, să desprindem unele concluzii referitoare la starea actuală a economiei, precum și propunerii, recomandări și soluții de îmbunătățire a acesteia în viitor, relevând totodată și posibilele evoluții pe termenul mediu-lung ale PIB, *per capita* în țara noastră, comparativ cu nivelul mediu al țărilor membre ale UE - 15 și al țărilor europene candidate la UE până în anul 2020.

Variabilele macroeconomice utilizate sunt de mai multe categorii: de rezultat sau nivel (ca, de exemplu, PIB, producția industrială, export, im-

port, populația ocupată etc.); de echilibru (grad de acoperire a importului prin exporturi, soldul contului curent, datoria externă a României, raportul dintre sectorul de stat și privat etc.); de structură (ponderea FBCF în PIB, deficit cont curent în PIB, structura PIB a ocupării etc.); instrumentale (cursul de schimb, rata dobânzii, rata inflației).

În funcție de context și obiectivele analitice și previzionale urmărite, variabilele pot fi încadrate alternativ în una sau alta din grupele respective, dat fiind faptul că relațiile cauzale între ele adesea sunt biunivoce sau de tipul conexiunii inverse (*feed back*).

Indicatorii-barometru, de diagnosticare a stării economiei naționale, în ultimă analiză, pot fi limitați la nivelul, dinamica și structura produsului intern brut, rata inflației și șomaj care, într-o strategie macroeconomică, indiferent de orizontul său de timp, se particularizează pe domenii și activități ca obiective, ținte fundamentale cărora trebuie să li se subordoneze specific și convergent programele și măsurile în plan micro, mezo și macrosocietal. Acești trei indicatori sunt interdependent. Ei re-

flectă evoluția eficienței economice și sociale, modul în care decidenții au contribuit pozitiv sau, dimpotrivă, negativ la această evoluție, prin calitatea guvernării în cele mai diferite domenii.

Orice program de reformă, macro-microstabilizare, restructurare, privatizare etc. trebuie să conducă în cel mai bun caz, la îmbunătățirea simultană a celor trei indicatori-barometru care, fără îndoială, atestă reușita reformei. În caz contrar, programul rămâne un scop în sine, fără finalitate economică și socială, un efort

inutil, generator de deficite de performanță în sistem.

Pornind de la aceste considerante metodologice succinte în capitolul I al cercetării noastre, vom încerca să punem în evidență, în primul rând, câteva dintre cele mai stringente aspecte nefavorabile cu care se confruntă în prezent economia României. Aceasta nu înseamnă, desigur, că, în cei zece ani de transformări în bilanțul tranzitiei nu pot fi incluse unele aspecte, premise și condiții favorabile.

Tabelul nr. 1

Evoluția indicatorilor macroeconomici ai României în perioada de tranziție 1989-1998

Nr.		1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
1	Rata creșterii PIB (an precedent = 100) %	- 5,6	-12,9	-8,8	1,5	3,9	7,1	3,9	-6,1	-5,4	-3,2
2	Rata anuală a inflației (an precedent = 100) %	5,1	170,2	210,4	256,1	136,7	32,3	38,8	154,8	59,1	45,8
3	Rata creșterii cursului mediu anual de schimb ROL/USD	50,3	240,6	303,1	196,8	117,8	22,9	51,6	132,5	23,8	72,8
4	ROL/USD: IPC ³ , 1990 = 100	-	126,0	163,7	113,4	104,3	96,9	105,9	96,6	75,2	89,1
5	Indicele câștigului salarial /IPC ³ (oct. 1990 = 100%)	-	81,7	71,3	59,4	59,4	66,5	72,7	56,3	58,2	58,4
6	Populația civilă ocupată - total economie	10,84	10,79	10,46	10,06	10,01	9,49	9,38	9,02	8,81	-
7	- Agricultură	3,15	3,11	3,45	3,62	3,65	3,27	3,32	3,39	3,35	-
8	- Industrie	4,00	3,80	3,30	3,03	2,88	2,71	2,74	2,45	2,32	-
9	- Construcții	0,71	0,50	0,58	0,57	0,56	0,48	0,47	0,44	0,39	-
10	- Servicii	2,98	3,27	3,13	2,84	2,91	36,03	2,84	2,74	2,75	-
11	" Rata șomajului %	-	3,0	8,2	10,4	10,9	9,5	6,6	8,9	10,3	11,5
12	" Masa monetară (M2)/PIB%	55,7	27,4	20,1	13,8	13,4	18,2	20,4	18,0	19,1	20,4
13	" Datoria externă totală brută (mld. USD)	-	2,13	3,24	4,25	5,56	6,48	8,34	9,50	9,81	8,58
14	" Datoria externă pe locuitor (USD/locuitor)	-	91,9	142,2	186,7	249,7	285,8	369,1	421,5	435,8	382,5
15	" Deficitul bugetului consolidat în PIB%	1,0	3,2	-4,6	-0,4	-2,4	-2,9	-4,1	-3,9	-4,1	-4,0
16	" Exporturi FOB (mld. USD)	5,76	4,27	4,36	4,89	6,15	7,91	8,08	8,43	8,30	8,51
17	" Importuri FOB (mld. USD)	9,20	5,37	5,78	6,02	6,56	9,49	10,56	10,41	10,93	9,59

Nr.		1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
18	... Sold FOB/FOB (mld. USD)	-3,44	-1,10	-1,42	-1,13	-0,41	-	-2,47	-1,98	-2,63	-1,08
19	... Investiții directe nete ale nerezidenților mld. USD	-	37,0	73,0	87,0	341,0	417,0	263,0	1224	2040,0	961,0

*) IPC = indicele prețurilor de consum.

Sursa: *Strategia națională de dezvoltare economică a României pe termen mediu*, București, martie 2000, p. 5-6.

1. Declin sever, niveluri slab performante

Volumul PIB în anul 1998 a reprezentat circa 75,9% din cel al anului 1989 și respectiv 71,5% din nivelul anului 1988, fiind unul dintre cele mai scăzute înregistrate în cei 9 ani de tranzitie. Situația nu s-a îmbunătățit nici în primul semestru al anului 1999 când, în termeni reali, față de același semestru al anului 1998, PIB a înregistrat o scădere de 3,9%, cele mai accentuate minusuri de valoare adăugată brută având loc în construcții (-14,0%), în industrie (-5,9%), și servicii (-2,3%).

Contribuția industriei și a serviciilor la formarea produsului intern brut este de 33% și respectiv 45%, ceea ce ne determină să afirmăm că și în anul 1999 se va înregistra un nou declin al PIB-ului, în cel de al doilea semestru al anului fiind puțin probabilă recuperarea declinului din primul semestru. De aceea, în 1999, este probabil ca PIB să înregistreze cel mai scăzut nivel al indicatorului în cei 10 ani de tranzitie, spre deosebire de țările vecine candidate la UE, care în anul 1998 au înregistrat creșteri economice pozitive.

De altfel, înseși estimările oficiale ale PIB pentru anul 1999 stabilesc un declin de circa 3,5%, urmând ca abia în anul 2000 să existe

posibilitatea unei creșteri modeste de cca 1,5% care, în opinia noastră, din păcate, nu-și are temeiuri, premise și precondiții solide în anul 1999 și în anii anteriori.

Principala cauză a declinului PIB în general în anii tranzitiei (cu excepția perioadei 1993-1996) a constat în diminuarea dramatică a producției din industrie, care, potrivit calculelor noastre (vezi tabelele nr. 1 și nr. 2), în anul 1998 nu reprezenta decât circa 43,09% din nivelul anului 1989, iar perspectivele pentru 1999, după cum am văzut, sunt nefavorabile, în sensul că declinul acestui sector important din economie va continua. Aceasta înseamnă că în 1998 și 1999, s-au înregistrat cele mai scăzute niveluri ale producției industriale din anii tranzitiei. O serie de specialiști consideră că în România are loc în prezent un proces haotic de "dezindustrializare", generat de lichidări în masă a unor societăți industriale comerciale, intrate în stare de faliment sau neperformante, atât în sectorul de stat cât și cel privat, ca și de incapacitatea de redresare a acestora din motive obiective și/sau subiective, mai mult sau mai puțin transparente.

Nici în celelalte sectoare ale economiei valoarea adăugată în 1998 nu a înregistrat creșteri față de anul 1989 care, chiar dacă nu este o bază

ideală de comparație din motive cunoscute, în analizele statistico-economice naționale și internaționale se utilizează în mod frecvent. Oricum, și în cazul în care s-ar lua ca perioadă de bază pentru comparație alt an din intervalul perioadei de tranziție, tendința de declin economic din perioada 1996-1999 nu ar fi infirmată. Doar că nivelul relativ al declinului ar fi mai redus.

În luna august a anului 1999, față de ianuarie 1989, în agricultură se constată de asemenea un declin sever de peste 45% în sectorul zootehnic, unde efectivul de bovine a scăzut de la 6,416 milioane capete la respectiv 3,398 milioane capete, cel de porcine de la 17,288 milioane la 7,938 milioane capete, iar cel de ovine și caprine de la 17,288 milioane la 9,897 milioane. Producția de carne a

scăzut de la 2,297 milioane tone în 1989 la 0,496 milioane tone în 1998. Aceste cifre vorbesc de la sine în ceea ce privește incapacitatea gestionarilor reformei, la toate nivelurile, de a stopa declinul producției agroalimentare, care, în mare măsură, a fost suplinit cu importuri și a diminuat exporturile românești, cu urmări tot mai nefavorabile asupra gradului de îndatorare externă și deficitului balanței comerciale. Problema nivelului randamentelor scăzute la culturile de cereale și în zootehnie rămâne o provocare pentru agricultura României al cărei potențial subutilizat este, fără îndoială, favorabil unor poziții mai competitive pe plan european și mondial.

În perioada de tranziție, piața emergentă a muncii și gradul de ocupare au fost marcate de o serie de distorsiuni și neajunsuri

Tabelul nr. 2

Indicii producției industriale pe ramuri în perioada 1990-1999

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999 ¹⁾
TOTAL	77,2	60,3	61,1	63,4	69,0	73,1	68,0	56,7	51,1
INDUSTRIA EXTRACTIVĂ	81,7	81,0	79,9	81,3	80,1	81,8	76,7	65,4	57,4
Extractia și prelucrarea cărbunelui	83,4	95,6	96,8	99,5	99,7	105,4	85,4	64,9	51,5
Extractia petrolului și gaze naturale	85,4	82,1	82,4	80,8	80,2	80,2	78,5	73,6	68,6
Extractia, prepararea mineralelor metalifere	77,2	72,1	72,7	83,0	80,3	78,2	70,3	60,6	50,3
Alte activități extractive	74,5	19,5	44,8	40,9	42,2	38,6	51,5	37,9	30,5
INDUSTRIA PRELUCRĂTOARE	76,2	57,9	58,3	60,5	67,8	73,2	68,2	59,1	51,8
Alimentară și băuturi	80,9	66,3	57,1	64,6	66,0	67,2	54,4	55,6	56,9
Industria tutunului	97,0	96,6	84,5	81,0	84,8	91,5	94,8	80,3	85,3
Industria textilă și produse textile	83,3	57,9	56,6	57,1	56,1	53,6	47,1	38,5	30,4
Confecții din textile, blanuri, piele	88,9	61,8	59,0	85,6	105,1	132,0	144,7	60,0	62,4
Pielărie și încăltăminte	83,9	59,5	58,5	65,6	70,8	73,2	71,4	60,0	59,9
Prelucrarea mobilei (exclusiv mobila)	76,5	62,2	56,5	48,1	47,2	51,6	46,8	39,4	34,8
Celuloză, hârtie, carton	68,9	51,1	46,6	46,6	61,2	64,1	54,8	39,9	43,4
Prelucrare țigări, cocsificare cărbune	64,1	57,0	56,6	66,8	67,3	61,9	60,2	59,3	45,5

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999¹⁾
Chimice și fibre sintetice și artificiale	73,5	56,2	58,3	53,6	58,6	51,4	39,4	31,5	26,1
Prelucrare cauciuc și mase plastice	72,2	50,6	53,5	43,8	46,0	46,1	36,7	30,5	23,3
Alte produse și minerale nemetalice	77,2	62,6	62,6	57,8	64,2	70,7	67,2	55,9	49,6
Metalurgie	71,2	50,1	54,1	56,5	66,4	61,2	61,8	61,5	37,7
Construcții metalice	83,4	58,5	54,0	46,2	55,3	34,3	48,2	28,6	28,9
Mașini și echipamente	65,1	50,9	52,6	49,4	60,5	75,3	64,5	44,2	34,0
Mașini și aparate electrice	70,9	47,0	50,4	78,1	97,6	113,9	124,9	89,7	87,6
Echipamente, radio televiziune, comunicații	88,5	57,9	69,1	148,3	185,2	248,3	256,7	176,7	161,5
Ap. și instr. medicale de precizie, optice și ceasornicărie	81,0	59,8	60,1	51,7	69,5	88,3	85,5	42,8	59,7
Mijloace de transport rutier	75,3	53,3	67,1	61,0	61,4	103,9	99,2	111,8	128,9
Alte mijloace de transport	74,6	63,8	71,7	56,4	66,8	70,5	77,3	85,8	74,9
Mobilier și alte activități	99,3	76,7	99,4	112,3	144,9	207,8	199,5	130,7	146,6
Energie electrică și termică	90,6	84,1	89,9	89,8	92,8	93,5	82,2	72,0	64,2
Producția, transportul și distribuția de energie	83,3	78,0	79,8	79,6	81,6	84,0	72,9	63,4	56,4

¹⁾ estimări

Sursa: *Anuarul statistic al României*, CNS, 1996, p. 488, 489 și 1997, p. 468, 469, calcule proprii.

manifestate pe fondul a două mari tendințe negative, și anume:

- a) reducerea numărului populației ocupate și în special al salariaților (de la 8,32 mil. salariați în 1989 la 4,74 mil. în anul 1998), cu consecințe negative în planul posibilității de creștere a producției, veniturilor și cererii interne;
- b) creșterea numărului de șomeri la 1.074.962 persoane (10,9% rata șomajului) în august 1999, cu rate ale șomajului peste media națională puternice în județele Bistrița-Năsăud (13,7%), Botoșani (18,3%), Brăila (15,8%), Buzău (13,2%), Galați (12,5%), Gorj (14,2%), Hunedoara (21,2%), Neamț (17,2), Prahova (14,6%), Sălaj (14,6%), Suceava (13,3%), Vaslui (15,1%); totodată a avut loc cronicizarea șomajului de lungă durată.

În condițiile în care economia se prăbușește, apare cu totul anormal ca un volum important al forței de muncă să se irosească, să fie trecut în șomaj, să primească fără să muncească compensații pe seama împrumuturilor externe, atâtă vreme cât este nevoie de o reală reconstrucție a economiei și societății. Într-adevăr, în țările membre ale UE șomajul este relativ ridicat, în medie 10%, dar produsul intern brut crește și inflația anuală se menține la cote foarte scăzute.

Integrarea șomerilor în muncă rămâne o provocare atât pentru stat cât și pentru sectorul privat care, în prezent, nu au fost în măsură să fie la nivelul cerințelor și al așteptărilor.

Restructurarea întreprinderilor nu trebuie înțeleasă doar în sensul disponibilizării forței de muncă și al

"cosmetizării" structurilor instituționale, organizațional-manageriale, ca dovedă sterilă a reformei, ci și în sensul creșterii gradului de ocupare ca măsură de autoprotecție și coeziune socială, de creștere a veniturilor și dovedă a eficienței guvernării, a apropierea acesteia de individ, de cerințele economico-sociale reale, a capacitatei de a monitoriza reforma și a crea un mediu de afaceri benefic.

O altă componentă fundamentală de caracterizare a stării economiei naționale se referă la rata inflației, indicator sintetic a cărui semnificație nu poate fi pusă la îndoială. În toți anii tranzitiei, creșterea de proporții și repetată a prețurilor la bunuri și servicii a determinat o inflație galopantă (de două cifre) chiar o hiperinflație (de trei cifre în anii 1991, 1992 și 1993). În pofida programelor de macrostabilizare, până în prezent nu s-a reușit decât diminuarea temporară a ratei inflației de la niveluri înalte la altele mai puțin înalte care, nici pe departe, nu s-au situat la cote de o singură cifră, controlabile, concordanțe cu criteriile de convergență pentru aderarea la UE. Dacă în anul 1998 rata inflației la sfârșitul anului a fost de 40,6%, în 1999 a fost de 54,8%, nivel foarte înalt care perturbă orice anticipație rațională, amplifică entropia mediului economic național, conduce la intensificarea fenomenelor speculative și creșterea blocajului finanțier (al cărui nivel în august 1999 ajunsese la 132.000 miliarde lei) și evoluează capacitatea de cumpărare a veniturilor populației..

Creșterea prețurilor de consum al populației în decembrie 1999, față

de luna decembrie 1998 a fost de 54,8%, din care: 36,7% la mărfuri alimentare; 60,2% la mărfuri nealimentare; 94,7% la servicii.

Din datele CNS, rezultă că în perioada decembrie 1998 - decembrie 1999, majorări de peste 100% s-au înregistrat la tarifele la energia electrică, termică și gaze (108%), la cele pentru poștă și telecomunicații (112,8%), tarifele pentru chirie (361,1%), precum și cele la transportul aerian (109,1%). Alte scumpiri semnificative s-au înregistrat la tutun și țigări cu 76,4%, cacao și cafea cu 73,4%, zahăr 73,9%, combustibili 91,3%, abonamente auto 68,7%, detergenți 63,8%.

Carnea, preparatele și conervele din carne s-au scumpit în medie cu doar 16,5% din care: cu 7,7% carne de bovine; 13,3% carne de porc; 17,5% conservele de carne; 13,3% peștele proaspăt; 16,5% uleiul comestibil; 16,9% conservele de legume. În anul 2000 este de așteptat o scumpire a produselor alimentare de bază datorită măririi TVA.

În luna ianuarie 2000 prețurile au continuat să crească, presunile inflaționiste fiind determinate de mai mulți factori printre care: existența unor monopoluri de stat și private în economie care dictează prețul (de exemplu ROMTELECOM); niveluri înalte ale salariilor în unele societăți comerciale perdante cu capital de stat; cheltuieli nejustificate ale unor sectoare din administrația publică (de exemplu, deplasări în țară și străinătate inutile); creșterea corupției și a economiei paralele; devalorizarea monedei naționale în raport cu valutele

liber convertibile; mărirea prețurilor și tarifelor la combustibili, energie și servicii cu efecte în cascadă pentru creșterea prețurilor în aval; mărirea cotei TVA de la 11% la 19% la unele produse de bază; creșterea taxelor și tarifelor etc.

Față de dolarul SUA, în perioada 1990-1998, moneda națională s-a devalorizat de 395,6 ori, iar prețurile de consum al populației au crescut de 465 ori, ceea ce relevă o situație total nefavorabilă în ceea ce privește stabilizarea macroeconomică. Totodată, rata dobânzii practicată de BNR și băncile comerciale a înregistrat niveluri relativ ridicate în întreaga perioadă analizată, cu repercusiuni nefavorabile asupra inflației și creditării pe termen mediu și lung în scopul investițiilor.

Formarea brută de capital fix s-a redus ca pondere în PIB, ca urmare a scăderii nivelului economisirilor și slabei înclinații spre investiții ale populației și a celorlalți agenți economici. În anii 1998 și 1999, investițiile au cunoscut cel mai puternic recul ceea ce, în mod sigur, își va pune amprenta nefavorabilă asupra posibilităților de relansare a creșterii economice în viitor.

2. Persistența dezechilibrelor

Tulburată de puternice valuri inflaționiste, în perioada 1990-1999, economia României a fost negativ influențată de manifestarea unor dezechilibre majore printre care cronicizarea deficitelor bugetare, ale balanțelor comerciale și de plăți externe.

De la un sold excedentar sau echilibrat în 1990, economia româ-

nească a ajuns la un deficit bugetar de peste 10.401 miliarde lei în 1998, care în 1999 va crește, după toate semnalele pieței. Soldul balanței comerciale și de plăți, din pozitiv în 1990 s-a transformat începând cu 1991 în negativ, deficitul cronicizându-se și în urmării ani crescând într-un ritm îngrijorător. Datoria externă a atins cote de alarmă, nu atât ca mărime absolută, dar mai ales în privința respectării plăților la termenele scadente, în condițiile în care declinul economic persistă. Unei scăderi a PIB de cca 7,32 miliarde USD în perioada 1990-1998 i-a corespuns o creștere a datoriei externe pe termen mediu și lung de 9,081 miliardă USD la nivelul anului 1998. În mod justificat apare întrebarea la ce a folosit contractarea unei datorii externe? Care sunt efectele benefice ale utilizării unei astfel de datorii pentru că cele negative se resimt și vor continua să se resimtă din plin. A continua politica de creștere a volumului de împrumuturi externe, fără a avea o reprezentare clară, realistă și responsabilă mai ales a eficienței pe termenele scurt, mediu și lung a utilizării acestora, precum și a resurselor din care acestea vor fi plătite, reprezentă în opinia noastră o eroare fundamentală de politică economică ale cărei repercusiuni negative se vor răsfrânge asupra întregii economii, astfel ca generațiilor prezente și viitoare. Obținerea unui împrumut extern, fie de pe piața internațională privată de capital, fie de la organisme financiare internaționale, nu poate fi considerată drept o reușită a guvernului, decât atunci când acesta se angajează ferm să plătească ratele scadente.

3. Pragul sărăciei crescânde

Bilanțul economiei de tranziție în România în plan social se caracterizează printr-un proces de extindere a sărăciei și de polarizare a societății. Potrivit studiului "Coordonate ale sărăciei. Dimensiuni și fapte" elaborat de CNS în 1998, sub pragul sărăciei trăiau 7,6 milioane persoane, adică peste o treime din populația țării, față de 5,7 milioane persoane în 1995, 4,6 milioane în 1996 și 7,0 milioane în 1997. Acest nivel de alertă este o consecință a prelungirii stării de criză economică în perioada 1996-1999, după o perioadă de criză în anii 1990-1992 și reluare a unei creșteri economice fragile în 1993-1996. Din numărul total al săracilor, 39% se află în gospodăriile de salariați și 26% în cele de pensionari. Sub pragul sărăciei trăiesc toți românii care în septembrie 1999 aveau venituri inferioare nivelului mediu de 683.486 lei/persoană. Din punctul de vedere al intensității sărăciei, salariații sunt mult mai săraci decât pensionarii. Gradul de sărăcie este mai ridicat în mediul rural și în cazul familiilor formate din mai multe persoane. Numărul celor mai sărace persoane se concentrează în partea de nord a Moldovei, în partea vestică a țării sărăcia fiind mai redusă. În capitala țării, peste o cincime din populație (23%) trăiește sub pragul sărăciei. Lupta împotriva flagelului sărăciei în extindere în anul 1999 nu poate fi concepută fără o îmbunătățire a stării economiei naționale, fără ieșirea din criză și dezvoltarea sa durabilă. Deși s-au stabilit strategii pentru reducerea sărăciei în România, efectul transformării lor în practică este ca și inexistent.

4. Fenomene demografice nefavorabile

Evoluția economică și socială a României în perioada de tranziție s-a repercutat nefavorabil asupra nivelului și structurii multor indicatori demografici, mai ales asupra stării de sănătate a populației. Insuficiența resurselor bugetare și ampolarea sărăcirii unei părți crescânde a populației au fost amplificate de preocupările neadecvate la nivelul autorităților publice, la nivel central și local, pentru încurajarea unui mod de viață sănătos, diminuarea factorilor de risc ce duc la îmbolnăviri și înlăturarea tendințelor de alimentație nerățională.

Populația la 1000 locuitori a scăzut de la -0,8 în anul 1990 la -2,3 persoane în anul 1998. Populația în vîrstă de 0-14 ani a scăzut ca pondere din total de la 22,7% la 19,0%, iar cea în vîrstă de 60 de ani și peste a înregistrat o mărire a ponderii de la 16,4% la respectiv 18,5%.

Numărul născuților vii s-a redus de la 315.000 pe an la 237.000 pe an, în timp ce ponderea născuților vii sub 2500 grame în total născuți vii a crescut de la 7,1% la respectiv 9,0%, ceea ce evidențiază o înrăutățire a calității vietii.

Un fenomen demografic îngrijorător este și scăderea fertilității feminine (născuți vii la 1000 femei fertile) de la 56,2 la 40,6.

Rata generală a mortalității a crescut de la 10,6 persoane în 1990 la 12,0 persoane în 1998, nivel comparabil cu cel din anii '50, deși în ultimii ani se constată o usoară scădere a acesteia atât pe total cât și în mediul rural și urban. Tendința de creș-

tere a ratei mortalității generale după 1990 a fost cauzată de accentuarea mortalității specifice, în special, la grupele de vârstă între 40-64 ani și mai ales la populația masculină.

Mortalitatea masculină pe total țară, în aceeași perioadă, a crescut de la 11,5 la 13,2 decese la 1000 de locuitori, în mediul rural de la 14,2 la 16,4 decese, iar la femei pe total țară de la 9,8 la 10,8 decese, și în mediul rural de la 12,6 la 14,2 decese. Cel mai mult mor persoanele din grupa de vârstă de 0-4 ani și cele de peste 50 de ani, valorile maxime înregistrându-se la populația vârstnică.

Cauzele principale ale deceselor sunt bolile aparatului circulator și tumorile. După anul 1993, se înregistreză o creștere continuă a morbidității prin sifilis, rujeolă și tuberculoză, maladii care în alte țări sunt eradicate sau au un grad de răspândire relativ scăzut. Persoanele salariate și lucrătorii pe cont propriu, precum și cele cu un nivel de instruire scăzut au cel mai mare nivel al morbidității și mortalității.

Nivelul crescut al mortalității în mediul rural este o consecință directă a mai multor factori cu influență nefavorabilă în creștere cum ar fi: scăderea nivelului veniturilor și creșterea proporției populației rurale ce trăiesc sub pragul sărăciei; acces mai dificil la asistența medicală; nivelul mai redus al educației sanitare; gradul mai ridicat al procesului de îmbătrânire demografică.

5. Posibile capcane și învățăminte practice ale tranziției

În elaborarea conținutului acestui subcapitol am avut în vedere atât

învățăminte din experiența practică a tranziției în România cât și o serie de elaborate teoretice în acest domeniu, pentru care un loc de primă însemnatate, îl are "Schița privind înfăptuirea economiei de piață în România", elaborată sub coordonarea academicianului Tudor Postolache încă în primele luni ale anului 1990.

Prezentăm în continuare câteva învățăminte și posibile capcane rezultate din analiza celor 10 ani de tranziție a României la economia de piață, care pot servi ca repere pentru abordarea realistă a căilor de ieșire din criza economică pe care o traversează în prezent țara noastră.

- Reforma trebuie să însemne "disstrugere constructivă" în sens schumpeterian, nu doar lichidări și falimente, fără crearea în paralel a premiselor și condițiilor dezvoltării sectorului privat și mediului de afaceri, minimizării costurilor economico-sociale ale tranziției.
- Exagerarea rolului aspectelor și politicilor macroeconomice, monetariste, ale economiei nominale în detrimentul microeconomicului și al economiei reale a condus la ignorarea imperfecțiunilor pieței în general și a celei emergente în special ca și a activităților de planificare indicativă, guvernare corporativă, coordonate la diferite niveluri de agregare a economiei.
- Incapacitatea de a evita și/sau atenua blocajele economico-financiare de dimensiuni intolerabile (132.000 miliarde lei în august 1999) s-a accentuat datorită:
  - a) perpetuării pierderilor în multe întreprinderi cu capital de stat și

- generării de noi bloaje la întreprinderile eficiente;
- b) practicării unui sistem fiscal; de taxe și penalități decapitalizator, împovărător și inhibant, îndeosebi pentru agenții economici cu o situație economico-financiară precară;
- c) nerecurgerea la aplicarea pe scară largă a sistemului compensărilor în general, îndeosebi între agenții economici cu capital de stat.
- Falsitatea și periculozitatea generalizării tezei că "la început trebuie să ne meargă prost ca apoi (când, cum?) să ne meargă bine" – *post nubila Phoebus* (după ploaie vreme bună) – a fost un factor de încurajare a declinului în economie în general, care a cuprins și sectorul privat, uitându-se că "este foarte ușor să cazi și foarte greu să te ridici".
- Propensiunea către "imediatomanie", în pofida faptului că schimbările de structuri economice și strategiile vizează termenul mediu și lung, au condus la lipsa de abordări strategice consistente, la coordonări ale transformărilor pe diferite orizonturi de timp.
- Ingerința politicului (extraeconomicului), dincolo de limitele rațional acceptabile, în deciziile economice, a avut ca rezultat pierderi, costuri ridicate, promovarea incomerenței și trenarea reformei, îndeosebi în condițiile menținerii unei ponderi mari a proprietății de stat într-o serie de sectoare și a creșterii dimensiuni în economiei subterane.
- Promovarea unui gen de "agnosticism" economiei de tranziție a generat convingerea că piața regleză "în mod" automat funcționarea eficientă a mecanismelor economico-sociale. De exemplu, unii specialiști susțin că nici nu trebuie să cunoaștem sau să analizăm factorii care determină evoluția cursului valutar, a prețurilor etc. sau că imprevizibilitatea cursului valutar este un "semn de economie sănătoasă" ?!
- Imperfecțiunile pieței sunt de mult analizate și cunoscute. Contracarrarea lor se face cu ajutorul sistemelor informaționale îmbunătățite și al internalizării externalităților (negative și pozitive), adică a costurilor și beneficiilor marginale externe, prin mixuri de instrumente economice de piață și măsuri normative ale autorității publice.
- Insuficiența pregătire profesională a factorilor de decizie la niveluri înalte, numiți după algoritme politice, reprezentă un "lux" pe care și-l permit într-o anumită măsură numai economiile mature de piață care oricum merg bine, în virtutea unor factori inertiali de piață funcțională, chiar dacă demnitari din eșaloanele superioare de decizie sunt mai puțin sau deloc competenți.
- Practicarea unor schimbări organizatorico-structurale și legislative excesiv de frecvente, obiectiv nejustificate creează întreruperi, temporizări și sincope grave în mersul reformei (vezi, de exemplu, RENEL=CONEL; CRP = ROMPETROL; MCT = ANSTI; schimbarea

de mai multe ori a legilor societăților comerciale, investițiilor, privatizării etc.) și generează neîncrederea investitorilor autohtoni și străini, viciază mediul de afaceri și expectațiile raționale.

- Lipsa de fermitate și consecvență în realizarea unor proiecte investiționale începute în perioada unei guvernări și care ar fi trebuit să se continue sau finalizeze în perioada guvernărilor următoare combinate cu dorința contraproductivă de a se lăua "totul de la început" au generat pierderi și imobilizări masive, distrugându-se sau ignorându-se ceea ce este temeinic, valoros, recuperabil, eficient și transformabil din perioadele anterioare noii guvernări sau numiri în funcție.
  - Lentoarea activității din Parlament, printre altele evidențiază:
    - a) lipsa de sau slaba eficiență a guvernării puterilor în stat, sub formă de coaliție;
    - b) necesitatea recurgerii la activitatea unui sistem "unicameral", mai puțin costisitor și probabil mai operativ decât cel bicameral, aşa cum funcționează acesta în prezent.
  - Slaba comunicare și cooperare interinstituțională la toate nivelurile se repercuzează nefavorabil asupra coerentiei deciziilor care, în multe cazuri, sunt contradictorii, ambigue sau divergente, cu efecte negative de proporții la nivel național, chiar dacă pe plan local sau personal se pot înregistra unele avantaje;
  - Lipsa de realism în legătură cu evaluarea duratei obiectiv nece-
- sare pentru realizarea unor măsuri sau programe, ignorarea efectelor nocive ale pripelii, nerespectării principiului perioadei de "gestație" (un copil normal se naște la nouă luni!) forțarea sau scăderea etapelor au fost cauzele principale ale nereușitei reformei. Într-o perioadă relativ scurtă de timp, reformatorii și-au propus să realizeze prea multe obiective, ceea ce a fost imposibil. Alegerea priorităților, secvențialitatea obiectivelor și măsurilor de reformă rămân probleme manageriale nesoluționate.
- Fiabilitatea scăzută și slaba organizare a sistemelor informației statistică-economice, lipsa de transparență și costuri tranzacționale ridicăte, cauzate și de burocratia excesivă, reprezentă factori de subminare a fundamentării profunde a deciziilor.
  - Politicile monetar-valutare după scheme fixe, recomandate de unele organisme financiare internaționale, au fost aplicate cu obstinație pe perioade îndelungate, chiar dacă rezultatele au fost continuu nefavorabile. Se au în vedere: politica practicării unor rate înalte ale dobânzilor pe perioade lungi, care au inhibat creditele pe termen mediu și lung necesare investițiilor; politica devalorizării dramatice a monedei naționale pe întreaga perioadă 1990-1999, neglijându-se influența conexiunii inverse (feedback) a acesteia asupra amplificării presiunilor inflaționiste; politica de contractie în continuare a cererii interne, ignorându-se rolul de factor de creștere economică al

acesteia etc.

- Concepția potrivit căreia capitalul străin, sub formă de investiții directe și de portofoliu, reprezintă factorul necesar și suficient al ieșirii din criză și relansării economice este complet eronată din mai multe cauze:
    - a) ponderea investițiilor directe străine de capital în totalul investițiilor este relativ scăzută;
    - b) interesele capitalului străin pot fi mai mult, mai puțin sau deloc convergente cu cele ale economiei românești, în general, sau ale agentilor economici autohtoni, în special;
    - c) Investițiile de portofoliu părăsesc cu rapiditate o economie în derivă și au un grad mare de volatilitate;
    - d) Interesele capitalului străin, de regulă, vizează termenul scurt și cel mult mediu, după care acesta părăsește țara respectivă;
  - Insuficiența atenției acordate formării și consolidării pieței interne, precum și faptului că întotdeauna stimulentele (incentivele) au fost incomparabil mai eficiente față de penalități (amenzi) a determinat neglijarea rolului hotărâtor al efortului intern propriu și al factorilor locali, autohtoni în consolidarea și dezvoltarea economiei de piață.
  - Incapacitatea de a îmbina optim elementele raționale ale dihotomiei convenționale ale "terapiei graduale" și "de soc" și a aplica măsurile acestora acolo unde este cazul (bunăoară corupția și alte fenomene speculative evidente se pre-
- tează indubabil la "terapii de soc") a generat unilateralism în abordarea strategică a reformei și abordări extremiste într-un sens sau altul.
- În România, a apărut mai întâi piața secundară a capitalului, în timp ce ordinea firească ar fi presupus, în primul rând, apariția pieței primare de capital. Din acest motiv, investițiile și capitalizarea societăților comerciale au stagnat, fenomenul subcapitalizării se acutizează, întrucât din recircularea hârtiilor de valoare în sfera economiei monetare (nominale) nu rezultă decât costuri inflaționiste, cu determinări speculative.

Includerea la cotă bursieră și extrabursieră a unui număr relativ mare de societăți comerciale, în bună tradiție "colectivistă", fără respectarea unor criterii severe adecvate unei asemenea decizii, a condus, de exemplu, la supraofertă de acțiuni și implicit scăderea dramatică a prețului acestora, fără să mai vorbim de cele 600 societăți comerciale listate pe RASDAQ care n-au realizat nici măcar o tranzacție, propunerea de delistare a acestora fiind justificată, dar, din păcate, tardivă.

- Predominanța caracterului speculativ al pieței în general, al celei de capital în special, vine în totală contradicție cu rolul cererii și al ofertei, al pieței concurențiale în alocarea eficientă a resurselor și capitalizarea sănătoasă a agentilor economici.
- Folosirea extrem de limitată sau nefolosirea unor avantaje, facilități, exceptări măsuri speciale pe care

- le presupune situația de criză economică a unei țări a antrenat o serie de pierderi: clauza de salvagardare, înăsprirea taxelor vamale, subvenționarea temporară pentru protecția anumitor producții naționale (*infant industries*), practicarea promptă a politicii de antidumping, respectarea unor restricții și standarde ecologice etc. ar fi putut fi aplicate în mai multe împrejurări. Neaplicarea acestora se datorează lipsei de experiență a celor care ar fi trebuit să declanșeze procedurile necesare pentru astfel de avantaje și derogări.
- Liniarismul și rigiditatea în aplicarea unor taxe și impozite, indiferent de specificul agentilor (25% impozitul pe profit indiferent de mărimea profitului sau tipul de agent economic, 19% TVA, "neutralitatea" fiscalității etc.) au lipsit politicile economice de adecvarea și flexibilitatea absolut necesare unor perioade de transformări profunde.
  - Viziunile înguste, limitate locale asupra unor efecte și măsuri directe care generează efecte propagate nefavorabile cu mult mai ample și chiar nocive, la nivel de ramură sau al economiei naționale au fost frecvente în politica de restructurare. De exemplu, nu se cunoaște în ce măsură lichidarea unui obiectiv de talie mare afectează în amonte și aval o miriadă de IMM-uri cu care acesta cooperează, dacă efectul probabil benefic pe plan local nu este depășit ca ampliere de pierderi în structurile generale ale producției și mediului

de afaceri.

Pierderile în lei cumulate pe perioade lungi sunt "mecanic" transformate în dolari la nivel de agent economic, subramură sau ramură, ca și când pe piața românească oferta de valută ar fi nelimitată. Astfel de calcule de circumstanță vor să justifice cu orice preț necesitatea practicării unor lichidări "în masă" a întreprinderilor perdante, deși semnalele pieței sunt neconcludente printre altele datorită caracterului său emergent.

- Se ajunge la concluzia cvasigeneralizată că mai eficient este importul decât producția națională, fără a se pune problema de importanță primordială a obținerii mijloacelor valutare pentru plata importurilor respective. Astfel de raționamente incomplete și nefondate pe cerințele și posibilitățile țării, pe termen lung, finalmente conduc la cronicizarea deficitelor balanțelor comerciale și de cont curent și acumularea rapidă a unui volum devenit împovărător și amenințător al datoriei externe pe termen mediu și lung, la creșterea gradului de dependență a economiei naționale față de alte țări și organisme financiare internaționale.
- Practicarea unei politici de prețuri și tarife administrative a fost eronată din punctul de vedere al efectelor scontate. În general, majorările continue de preț și tarife sunt, ca dimensiune, de-a dreptul şocante, zguduitoare (20-30%), cu puternice efecte perturbatorii și inflationiste. În țările cu economie de piață, efectele pozitive scontate de la majorările de prețuri se realizează atunci

când majorările respective sunt în "doze homeopate" în medie de 0,5-2%. Bombardarea repetată cu majorări dramatice de prețuri în decursul unui an nu face altceva decât să reducă cererea agregată și să mărească inflația, cel mai entropic factor al economiei de tranziție.

6. Principalele criterii și căi ale ieșirii din criza economică

Ieșirea economiei României din criza actuală presupune de urgență un set de măsuri și politici concentrate, compatibile și consistente pe următoarele obiective (priorități):

- a) realizarea creșterii PIB într-o structură productivă și redistributivă echitabilă din punct de vedere economic și social, care să permită crearea și consolidarea clasei de mijloc, precum și valorizarea potențialului uman și a resurselor materiale, naturale și financiare de care dispune țara;
- b) creșterea gradului de ocupare prin politici promovate de sectoarele privat și de stat în concordanță cu cerința menținerii la dimensiunile sale naturale (4-5%), astfel încât autoprotecția socială să devină cel mai puternic mijloc de combatere a sărăciei și excluderii sociale;
- c) reducerea inflației la niveluri controlabile (de o singură cifră), astfel încât siguranța anticipărilor naționale să crească și să se evite impactul turbulent și efectele adverse ale acesteia în toate domeniile economiei.

Cele trei obiective sunt interde-

pendente și convergente cu obiectivul general al dezvoltării umane durabile al cărei principal mijloc de realizare este tocmai creșterea economică.

Indiferent de platforma politică și instrumentele programatice utilizate, cele trei obiective mai sus menționate reprezintă un numitor comun *sine qua non*.

Căile și modalitățile de atingere a obiectivelor mai sus menționate sunt numeroase și se referă la niveliuri diferite de decizie politică și economică. Ele necesită strategii, programe și acțiuni coordonate, complementare și subordonate în permanență telurilor respective. Conștienții de riscul incompletitudinii, încercăm să jalonăm câteva priorități pentru a scăda din criză economia. În principal, acestea se referă la:

- stimularea și revigorarea procesului de economisire și investițional în sectoarele cu puternic efect de antrenare a creșterii și ocupării, inclusiv a investițiilor în capitalul uman și în săraci, destinate intensificării muncii la nivel național;
- promovarea, prin toate mijloacele posibile, a creșterii ofertei de produse și servicii, implicit a exporturilor pentru a contracara concurența produselor din import și a sprijini industriile noi în formare, a satisface cererea de pe piața internă și externă;
- stoparea devalorizării monedei naționale, reducerea fiscalității și a nivelului inhibant al ratei dobânzii bancare, renunțarea la iluzia efectelor favorabile ale ratei pozitive a dobânzii;

- clarificarea urgentă a drepturilor de proprietate, inclusiv prin accelerarea privatizării și restructurării;
- îmbunătățirea cadrului juridic și instituțional în sensul creșterii stabilității, operaționalității, autorității și eficienței acestuia;
- creșterea eficienței utilizării externe, inclusiv a celor din partea UE, precum și a investițiilor străine directe și de portofoliu, în condițiile promovării coerente și transparente a intereselor naționale, la nivelurile micro, mezo și macroeconomice;
- intensificarea rolului statului ca factor esențial al îmbunătățirii mediului de afaceri, al coordonării și monitorizării reformei, al inserției eficiente a României în procesul globalizării și confruntării cu provocările acestuia la nivel național.

Capitolul II

Dezvoltarea sectorului privat

În bilanțul general al tranzitiei României la economia de piață, privatizarea se înscrise cu rezultate semnificative îndeosebi în planul creării premselor dezvoltării viitoare a mecanismelor de piață funcțional eficiente. Efectele privatizării vizează un orizont de timp extins și o sferă largă de domenii începând cu guvernarea corporativă și terminând cu comportamentul indivizilor și al grupurilor sociale, la care se adaugă complexitatea impactului macroeconomic.

Apariția și dezvoltarea sectorului privat în economia României, după prăbușirea sistemului comunist, au reprezentat elementul primordial al tranzitiei la mecanismele de piață liberă, concurențială, al garantării eficienței și profitabilității ca și al restructurării economiei, în concordanță cu cerințele globalizării și ale integrării în structurile economice internaționale.

Procesul de dezvoltare și creare de întreprinderi private s-a dovedit a fi cu mult mai complex și dificil, față de așteptări, cu manifestări de *stop and go*, în mare măsură determinate de dificultăți obiective, inerente ineditului transformărilor economico-sociale, dar și de factori subiectivi, extraeconomici, incapabili să catalizeze condițiile necesare imprimării unui caracter mai dinamic procesului respectiv.

Apariția agentilor economici privați autentici în peisajul rigid al unei economii de comandă, în mare parte, a întâmpinat obstacole provenind din însăși continuarea manifestării unor mentalități și deprinderi "procolectiviste" ca și a unor eșecuri din partea investitorilor străini.

În pofida greutăților existente, agenții economici privați numeric au crescut de la un an la altul, în toate sectoarele economiei, reprezentând în prezent un strat germinativ al economiei de piață în România, angrenat într-un intens proces de învățare (*learning by doing*) care necesită timp, costuri economice și sociale, sprijin din partea mediului de afaceri.

1. Caracteristici ale agenților economici privați

Agentul economic ca organizație (uniprofesională sau pluriprofesio-

nală) cu personalitate juridică, creată pentru a desfășura activități lucrative, este definit în baza Legii nr. 15/1990 a transformării întreprinderilor de stat în regii autonome și societăți comerciale, Legii societăților comerciale nr. 31/1990 republicată, respectiv Decretului - Lege nr. 54/1990 și Legii fondului funciar nr. 18/1991.

În perioada dec. 1990 - dec. 1998, în România a avut loc o creștere rapidă a numărului de agenți privați prin trei căi principale și anume:

- crearea *de novo* a unor firme private cu forțe și resurse proprii ale întreprinzătorilor particulari, la început de mai mici dimensiuni (ca număr salariați și capital), îndeosebi în comerț și servicii, după care au apărut agenți privați și în sectoarele productive;
- reconstituirea dreptului de proprietate asupra terenurilor agricole ale foștilor proprietari și moștenitorii ai acestora;
- privatizarea societăților comerciale cu capital de stat prin diferite metode (cu titlu gratuit și vânzare către investitori autohtonii și străini).

Principalele *forme juridice de organizare a agentilor economici* sunt:

persoane fizice (PF), societăți în nume colectiv (SNC), societăți în comandită simplă (SCS), societăți pe acțiuni (SA), societăți cu răspundere limitată (SRL), societăți în comandită pe acțiuni (SCA), regii autonome, organizații cooperatiste (OC). Drepturile și obligațiile acestora, modul de funcționare și lichidare sunt stabiliile în corpul de legi organice, anterior amintit.

Cea mai mare pondere în numărul total al firmelor active din punct de vedere juridic este deținută de SRL-uri, urmată de PF, ceea ce reflectă declanșarea în forță a liberei inițiative private la micii întreprinzători. Deși, ca mărime, acestea aparțin categoriei IMM-urilor și au o pondere scăzută în totalul capitalului social, ele reprezintă premise pentru dezvoltarea proprietății private și a mecanismelor concurenței, mai ales dacă sunt antrenate și favorizate de un mediu de afaceri proactiv. Predominanța numerică a SRL-urilor (tabelul nr. 3) se explică prin prudența asociațiilor ca, în caz de faliment, să nu piardă decât părțile sociale investite în firma respectivă și nu întregul lor patrimoniu, ca și prin lipsa de capital autohton disponibil pe piață pentru a înființa mari societăți pe acțiuni.

Tabelul nr. 3

**Repartiția firmelor active din punct de vedere juridic,
în perioada dec. 1990 - dec. 1998, în forme juridice**

	Total firme active din punct de vedere juridic		Firme aflate în fuziune, lichidare, dizolvare	
	nr.	%	nr.	%
Total din care:	709247	100,0	6262	100,0
PF	89131	12,6	243	3,9
SNC	29771	4,2	549	8,0
SCS	1373	0,2	38	0,6

	Total firme active din punct de vedere juridic		Firme aflate în fuziune, lichidare, dizolvare	
	nr.	%	nr.	%
SA	21200	3,0	567	9,4
SRL	562957	79,4	4699	75,0
SCA	4	...	-	-
RA	651	0,1	22	0,4
OC	4160	0,6	124	2,0

Sursa: **Sinteza statistică lunară**, Camera de Comerț și Industrie a României, Oficiul Național al Registrului Comerțului nr. 84/1998.

Societățile comerciale înmatriculate în anii tranzitiei la economia de piață și-au prevăzut în statut o gamă de activități foarte diversificată (productie, comerț, servicii, construcții etc.), în scopul unei mai bune adaptări la situația în care o producție ar putea deveni mai profitabilă decât alta. Aceasta reprezintă o măsură de precauție și adaptabilitate la un mediu economic în formare, cu multiple elemente de incertitudine.

Cel mai mare număr de înmatriculări în perioada 1990-1998 s-a înregistrat în municipiul București (24,9% din sectorul de producție; 22,2% - comerț ; 23,1% - servicii; 27,2% - import-export; 33,8% - construcții). Potențialul economic și forța de atracție a capitalei României rămân și în continuare factori de stimulare a creării noilor întreprinderi private, în comparație cu celelalte județe ale țării. Cel puțin într-o primă perioadă, concentrarea noilor firme particulare în marile centre urbane va conduce la mărirea decalajelor economico-sociale regionale.

Dinamica înființării de agenți economici privați (graficul nr.1) a cunoscut perioade de vîrf în anii 1991-1994,

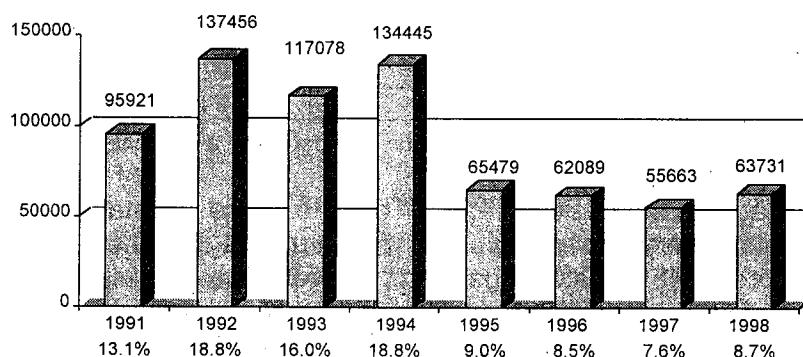
după care se constată o reducere a numărului de înmatriculări înregistrând un nivel anual cuprins între 55-65 mii de noi agenți economici.

Din totalul de 734862 de înmatriculări realizate în perioada dec. 1990 - dec. 1998, numărul celor cu capital privat (persoane juridice, societăți comerciale, organizații cooperatiste) au reprezentat 98,3%, cele cu capital de stat 0,5%, iar cele cu capital mixt (de stat și privat) -1,2%, ceea ce reflectă predominanța numerică a societăților cu capital privat. Acestea însă au ponderi relativ reduse în capitalul social și numărul ocupărilor în anumite domenii și sectoare ale economiei, puterea lor economico-financiară fiind într-un proces de dezvoltare, stopat parțial de criza economică din anii 1997-1999.

Scăderea numărului de înmatriculări în anii 1995-1998, față de perioada anterioară, se explică prin înființarea de societăți comerciale cu un capital social mai mare, cu precădere în domeniile productive, spre deosebire de prima perioadă 1991-1994, caracterizată prin crearea de numeroase societăți cu un capital redus, mai ales în ramurile comerț și servicii.

Graficul nr. 1

**Evoluția numărului înmatriculărilor de comercianți
în perioada dec. 1990 - dec. 1998**

Condițiile impuse în ultimii ani pentru creșterea limitei minime a capitalului social la înființare, reducerea facilităților fiscale acordate și oportunitățile relativ scăzute de afaceri într-un mediu concurențial mai pregnant au reprezentat factori de reducere a numărului societăților private

nou create în ultimii ani.

În plus, la reducerea natalității societăților comerciale în a doua perioadă a tranzitiei a contribuit și ieșirea din afaceri, din motive diferite, a numeroși întreprinzători mici și mijlocii, cu mult mai vulnerabili în perioadele de recesiune.

Tabelul nr. 4

**Repartiția înmatriculărilor pe domenii de activitate declarate
prin acte constitutive**

Domeniu de activitate	dec. 1990 - dec. 1994		dec. 1990 - dec. 1998	
	număr	%	număr	%
- Productiv	355840	73,1	493375	67,1
- Comerț intern	450223	92,4	671577	91,3
- Servicii	429326	88,2	620552	89,4
- Import, export	370996	76,2	510340	69,4
- Construcții	124185	25,4	192980	26,2
Total înmatriculări	487004	100,0	734862	100,0

Sursa: *Buletin statistic*, nr. 14, 1994, Camera de Comerț și Industrie a României, Oficiul Național al Registrului Comerțului, p. 5. *Sinteza statistică lunară*, nr. 85, CCIR, ONRC, tabel 12, calcule proprii.

Cei mai mulți operatori economici privați s-au înființat în sectoarele comerț, servicii și import-export (tabelul nr. 4) care inițial oferă cele mai

mari şanse de câștig cu un capital de pornire relativ redus într-o perioadă scurtă de timp.

Dimensiunea firmelor pe forme de proprietate

În cei nouă ani de tranzitie, economia României a cunoscut un semnificativ proces de **descentralizare**, prin crearea de noi întreprinderi private,

divizarea marilor întreprinderi de stat și desfășurarea procesului de privatizare. În sectoarele de stat și mixt predomină în continuare întreprinderile de talie mijlocie și mare, ceea ce reflectă încă un grad relativ înalt de concentrare a capitalului în mâinile statului.

Tabelul nr. 5

Repartiția societăților comerciale pe tip de capital și mărime a întreprinderii în anul 1997

	Întreprinderi care au depus bilanț pentru anul 1997 din care:		Micro-întreprinderi 0-9 angajați		Întreprinderi mici 10-49 angajați		Întreprinderi mijlocii 50-249 angajați		Întreprinderi mari > 250 angajați	
	număr	%	număr	%	număr	%	număr	%	număr	%
Total	379366	100,0	347628	100,0	23320	100,0	6030	100,0	2388	100,0
Capital privat	372855	98,3	346290	99,6	21894	93,9	3792	62,9	879	36,8
Capital majoritar de stat	1868	0,5	377	0,1	445	1,9	617	10,2	429	18,0
Capital mixt de stat și privat	4643	1,2	96,1	0,3	981	4,2	1621	26,9	1080	45,2

Sursa: date MF și calcule proprii.

În România, capitalul privatizabil este concentrat în cea mai mare parte a sa în sectorul marilor întreprinderi, îndeosebi din industrie, bănci și unele ramuri ale infrastructurii, care sunt de altfel și priorități ale strategiei de privatizare în următorii ani. Potrivit estimărilor oficiale, până la 01.01.1999 nu s-au privatizat decât cca 20% din capitalul social al societăților comerciale privatizabile aflate în patrimoniul Fondului Proprietății de Stat.

Datele din tabelul nr. 6 relevă:

- în economia de tranzitie a României, numărul întreprinderilor mijlocii și mari cu capital privat reprezintă o proporție foarte mică (1,2%), aceasta fiind dovada unui capital în formare, ce urmează să capete putere econo-

mico-financiară numai pe măsură privatizării marilor întreprinderi de stat și/sau a dezvoltării capitalului privat de mici dimensiuni în prezent;

- peste jumătate din numărul societăților comerciale cu capital majoritar de stat (55,9%) este detinut de firmele mijlocii și mari; în cazul celor cu capital mixt, proporția este de respectiv 58,2%.

Concentrarea capitalului în mari întreprinderi de stat impune în perioada de tranzitie metode specifice de privatizare și guvernare corporativă care să asigure o simbioză temporară a mai multor tipuri și forme de proprietate, compatibilă cu creșterea economică durabilă.

Tabelul nr. 6

Repartiția procentuală (%) a societăților comerciale după mărime și tipul de proprietate, în anul 1997

	Total	Micro- întreprinderi	Întreprin- deri mici	Întreprin- deri mijlocii	Întreprin- deri mari
Total din care:	100,0	91,6	6,1	1,6	0,7
- Capital privat	100,0	92,8	5,7	1,0	0,2
- Capital majoritar de stat	100,0	20,2	23,8	33,0	22,9
- Capital mixt (de stat și privat)	100,0	20,6	21,1	34,9	23,3

Sursa: date MF, FPS și calcule proprii.

2. Eficiența economică a societăților private

Determinarea eficienței economice a firmelor private, comparativ cu cele cu capital de stat și mixt, oferă elemente importante pentru înțelegerea genezei și a perspectivelor acestui sector a cărui pondere la începutul tranzitiei din România a fost insigificantă față de situația din alte țări vecine, foste socialiste.

Analiza eficienței economice s-a făcut pe forme de proprietate, după trei criterii: a) număr de firme profitabile și cu pierderi (tabelul nr. 7); b) volumul total al profitului brut și pierderilor (tabelul nr. 8); c) mărimea absolută și relativă a indicatorilor productivității muncii, eficiența activelor și ponderea profitului brut în cifra de afaceri (tabelul nr. 9).

Tabelul nr. 7

Ponderea societăților comerciale cu profit și pierderi, după forma de proprietate, în anul 1997

Forma de proprietate	Număr to- tal de firme	%	Societăți comerciale cu:		
			profit	pierderi	fără sold
Total societăți comerciale din care:	379366	100,0	59,8	29,0	11,2
- capital privat	372855	100,0	59,8	28,9	11,3
- capital majoritar de stat	1868	100,0	56,7	41,4	11,9
- capital mixt	4643	100,0	62,8	35,9	1,3

Sursa: date MF și ONRC.

Ponderea societăților private profitabile în numărul total al societăților din sectorul privat (tabelul nr. 7), este mai mare față de cea a societăților de stat și ceva mai redusă decât în sectorul mixt, ceea ce evidențiază avantajele proprietății private în sistemul economic de tranzitie.

În sectorul privat, ponderea societăților cu pierderi este sensibil mai

redusă față de celelalte două sectoare, ceea ce confirmă constatarea anterioară. Sectorul firmelor private deține cea mai mare parte (peste 80%) din volumul profitului brut, realizat pe întreaga economie, ca și din cel al pierderilor (43,5%), diferența dintre profit și pierderi înregistrând un excedent net al profitului de 13349,1 miliarde lei (tabelul nr. 8) care, ca mări-

me, acoperă și depășește pierderile nete ale firmelor cu capital de stat și mixt. Capacitatea superioară de profitabilitate a societăților private este bazată pe mecanismele dure ale pieței concurențiale și prerogativele liberei inițiative. Dimpotrivă, societățile cu capital de stat generează pierderi nete pe ansamblul sectorului. Ele suferă de birocratie, lipsa de motivație, com-

portament investițional lent, demotivat și deformat de ingerințe ale factorilor extraeconomici, ca și de speranța perpetuării subvenționării de la buget a principalelor unități cu pierderi, sub presiunea declansării de greve și a altor forme de protest. În ultima vreme se constată o poziție tot mai critică a contribuabililor față de acordarea de subvenții societăților cu pierderi.

Tabelul nr. 8

**Valoarea profitului și pierderilor brute, pe forme de proprietate,
la societățile comerciale care au depus bilanțul contabil în anul 1997**

Forma de proprietate	Profit brut		Pierdere brută		Diferențe (+ -) dintre profit și pierdere
	mld. lei	%	mld. lei	%	
Total societăți comerciale din care cu capital:	29221,3	100,0	23165,6	100,0	+ 6055,7
- privat	23429,3	80,2	10081,2	43,5	+ 13349,1
- majoritar de stat	2169,8	7,4	4786,4	20,7	- 2616,6
- mixt	43622,2	12,4	8298,0	35,8	- 4675,8

Sursa: date MF și calcule proprii.

În ceea ce privește funcționarea neficientă a întreprinderilor de stat în perioada de tranziție aceasta se explică și printr-o serie de factori care viziază: a) lipsa de interes sau de posibilități ale managerilor de a restructura și dezvolta tehnologic aceste unități, de vreme ce într-un viitor mai apropiat sau mai îndepărtat vor fi privatizate și deci atribuite altui proprietar; b) interesul de a plăti salarii (mari, chiar foarte mari, în cazul regiilor autonome, al băncilor cu capital de stat etc.) chiar dacă productivitatea muncii a scăzut sau au fost înregistrate pierderi; c) crearea unei rețele de unități private "căpușe", pe lângă o unitate de stat, care vând scump produse și servicii acestia și cumpără ieftin de la unitatea respectivă, în cadrul unor înțelegeri oculte dintre managerii unităților pri-

vate și de stat; unitățile de stat aflate în stare financiară precară vând activitele proprii nu pentru a se dezvolta ci pentru a plăti datorii și salariile etc.

Sectorul firmelor cu capital privat înregistrează cele mai înalte valori (tabelul nr. 9) ale productivității muncii, eficienței activelor și ponderii profitului brut în cifra de afaceri, ceea ce pledează în favoarea accelerării privatizării întreprinderilor de stat mari, generatoare de pierderi ca soluție posibilă de eficientizare a acestora.

Dacă productivitatea muncii, calculată ca cifră de afaceri pe angajat, este în medie cu 10% mai mare la firmele private, față de cele de stat, eficiența activelor este cu mult superioară ceea ce relevă o mai bună utilizare a acestora în sistemul privat de organizare a activității. Aceeași superiori-

tate sensibilă de eficiență a capitalului privat se constată și în cazul ratei profitului ca pondere în cifra de afaceri. Mărimea indicatorului FD/PB reflectă

un anumit comportament investițional. În cazul firmelor private, se constată o înclinație relativ mare pentru dezvoltare prin investiții și economii.

Tabelul nr. 9

**Principalii indicatori de eficiență economică a societăților comerciale
în anul 1997, după forma de proprietate asupra capitalului**

Indicatorii/ Forma de proprietate	CA/S mil. lei pe salariat	CA/A lei/leu	PB/CA %	FD/PF %	A/S mil. lei/salariat
Total	97,2	1,24	6,9	21,9	78,1
- capital privat	109,1	1,74	9,0	22,4	62,8
- capital majoritar de stat	100,4	0,87	3,7	19,8	115,0
- capital mixt(de stat și privat)	75,8	0,92	4,4	22,5	82,4

Notă: CA = cifra de afaceri; PB = profit brut; A = active; FD = fond de dezvoltare; S = număr de angajați.

Sursa: calcule pe baza datelor din bilanțul societăților în 1997, MF.

3. Creditarea pe termenele scurt, mediu și lung

În perioada de tranzitie a avut loc o schimbare radicală în ceea ce privește politica de creditare a agenților economici pe termenele scurt, mediu și lung. Dacă în anul 1990 creditarea sectorului privat era ca și inexistentă, în 1998 agenții economici privați au reușit să dețină o proporție predominantă (peste 56%) în volumul total al creditării bancare pe termen scurt, ceea ce confirmă bonitatea și credibilitatea crescândă a acestora, o capacitate superioară de rambursare a datorilor (tabelul nr. 10), comparativ cu societățile cu capital de stat.

Responsabilitatea față de eficiență utilizării creditelor pe termen scurt și rambursarea acestora este mult mai mare la întreprinzătorii privați față de cei cu capital de stat care înregistrează un volum în creștere al arieratelor și sunt generatori principali ai blocajului financiar în economie. Aceasta nu înseamnă însă că nu sunt și societăți cu capital privat care nu își achită datoriile. Numărul acestora este în creștere, îndeosebi ca urmare a deteriorării situației economice și a mediului de afaceri în România în anii 1997-1999 când o proporție însemnată a întreprinderilor mici și mijlocii au dat chiar faliment.

Tabelul nr. 10

**Structura procentuală (%) a creditelor curente totale pe termen scurt,
după tipul debitorilor, în perioada dec. 1990 - dec. 1998**

	Total credite pe termen scurt mld. lei		Agenții economici cu capital majoritar		Populație	Alții
	(sf. per.)	%	de stat (%)	privat (%)		
1990 dec.	373,1	100,0	99,9	-	0,1	-
1993 dec.	3525,1	100,0	84,1	14,1	1,3	0,5
1996 dec.	11928,1	100,0	59,8	37,8	1,7	0,7
1997 dec.	11069,6	100,0	50,3	46,6	2,1	1,0
1998 sept.	15671,8	100,0	38,3	56,5	3,8	1,4

Sursa: calcule proprii pe baza datelor din *Buletin semestrial*, nr. 3/1998, BNR, p. 37.

Acordarea de credite pe termen lung mărește capacitatea investițională în sectorul privat. Deși populația a obținut peste jumătate din creditele pe termen mediu și lung în sept. 1998, față de doar respectiv 8% în 1990, dinamica ponderii agenților economici privați a cunoscut

salturi impresionante, ajungând de la respectiv 0,2% la peste 38% (tabelul nr. 11). În anii 1996-1998, se manifestă o diminuare a ponderii întreprinzătorilor privați în favoarea populației, datorită influenței nefavorabile a recesiunii din economia României, în această perioadă.

Tabelul nr. 11

Structura procentuală (%) a creditelor curente totale pe termen mediu și lung, după tipul debitorilor, în perioada dec. 1990 - sept. 1998

	Total credite pe termen mediu și lung - mld. lei		Agenții economici cu capital majoritar		Populație (%)	Alții (%)
	(sf. per.)	%	de stat (%)	privat (%)		
1990 dec.	211,2	100,0	91,8	0,2	8,0	-
1993 dec.	379,3	100,0	51,1	28,9	19,2	0,7
1996 dec.	2041,9	100,0	18,2	52,2	25,8	3,7
1997 dec.	2722,8	100,0	9,5	41,1	47,6	1,7
1998 dec.	2805,8	100,0	8,2	37,5	52,5	1,8

Sursa: aceeași ca la tabelul anterior.

Potrivit reglementărilor în vigoare, numeroase facilități la creditare sunt acordate anumitor categorii sociale (de exemplu la tineri pentru construcția de locuințe) și activități economice, în agricultură, în zonele defavorizate sub formele următoare: durată mai mare de rambursare, dobândă redusă față de cea practicată pe piață; subvenționarea unei anumite proporții a dobânzii etc.

În perioada 1990-1998, au avut loc modificări sensibile în ceea ce privește structura valorică pe beneficiari

a creditelor restante pe termen mediu și lung. Dacă la începutul perioadei cea mai mare parte a creditelor restante revenea agenților cu capital de stat, la sfârșitul acestia agenții privați se află în postura de mari restanțieri (tabelul nr. 12). Această schimbare de situație conduce la concluzia că, în viitor, blocajul finanțier își va muta centrul de greutate din sectorul de stat în cel privat, ceea ce pentru reușita tranzitiei și a privatizării reprezintă un factor negativ.

Tabelul nr. 12

Structura procentuală (%) a restanțelor la creditele pe termen mediu și lung, după tipul de debite în perioada 1990-1998

	Total credit restante pe termen mediu și lung		Agenții economici cu capital majoritar		Populație (%)	Altele (%)
	mld. lei la sfârșitul perioadei	%	de stat %	privat %		
1990 dec.	5,2	100,0	100,0	-	-	-
1991 dec.	4,3	100,0	97,0	0,3	2,7	-

	Total credit restante pe termen mediu și lung		Agenți economici cu capital majoritar		Populație	Altele
	mld. lei la sfârșitul perioadei	%	de stat %	privat %	%	%
1992 dec.	4,7	100,0	85,2	13,9	2,9	-
1993 dec.	9,1	100,0	62,9	28,9	8,2	-
1994 dec.	34,1	100,0	19,4	75,1	5,3	0,2
1995 dec.	136,0	100,0	37,4	60,5	2,1	0,0
1996 dec.	744,9	100,0	29,9	68,4	0,9	0,8
1997 dec.	656,2	100,0	19,2	79,0	1,2	0,6
1998 dec.	1084,9	100,0	6,1	90,3	1,6	2,0

Sursa: *Raportul anual al BNR, 1998.*

În cazul creditelor restante pe termen mediu și lung, în perioada de tranziție se constată o schimbare de situație, în sensul că cele mai mari rămâneri în urmă (86,6%) în rambursarea creditelor bancare le înregistrează agenții economici cu capital majoritar privat, ceea ce relevă o slabă capacitate de a-și achita obligațiile bancare, datorită unei eficiențe slabe și a unui mediu general de criză economică. Această schimbare de structură a creditelor restante în detrimentul agenților economici cu capital majoritar, în perioada 1990-1998, se explică prin următorii factori de influență:

a) o parte a întreprinderilor de stat au fost privatizate prin diferite metode și datoriile restante ale acestora pe termen mediu și lung au trecut evident în categoria agenților cu capital majoritar privat;

b) privatizările de masă cu titlu gratuit realizate în proporție de 60% din capitalul social al fiecarei societăți privatizabile sunt de asemenea incluse în categoria agenților cu capital majoritar de stat, chiar dacă multimea de acționari privați mici este majoritară, practic tot pachetul de

acțiuni deținut de stat conferă puterea actului decizional în AGA și CA, deoarece acest acționariat privat nu reușește să se adune în întregime niciodată;

- c) o parte însemnată din agenții economici privați au început să înregistreze un volum în creștere al datoriilor restante pe termen mediu și lung față de bănci;
- d) existența unor reglementări care prevăd rambursarea cu prioritate a datoriilor societăților comerciale către bugetul de stat.

De remarcat că populația, deși reprezintă cel mai important împrumut bancar, se situează printre ultimii la volumul creditelor restante, ceea ce relevă tocmai un comportament încurajator pentru bonitatea și credibilitatea unui astfel de agent economic în materie de rambursare a creditelor pentru investiții. Cu toate acestea, creditele pe termen lung acordate populației, în anumite cazuri cu dobânzi mici, nu se pot constitui singure într-un factor de revigorare durabilă a cererii aggregate și nici de relansare de proporții acceptabile a producției pe termenele scurt și mediu.

Tabelul nr. 13

**Structura procentuală (%) a restanțelor la creditele
pe termen scurt**

	Total credite restante pe termen scurt		Agenți economici cu capital majoritar		Populație	Altele
	mld. lei la sfâr- șitul perioadei	%	de stat %	privat %		
1990 dec.	66,2	100,0	99,8	-	-	-
1991 dec.	75,9	100,0	99,6	0,4	-	-
1992 dec.	100,8	100,0	93,7	5,9	0,4	-
1993 dec.	146,8	100,0	75,9	21,5	2,4	0,2
1994 dec.	544,9	100,0	65,1	31,9	1,7	1,3
1995 dec.	1580,5	100,0	53,4	45,2	1,2	0,2
1996 dec.	2228,2	100,0	47,8	50,9	1,2	0,1
1997 dec.	1783,6	100,0	41,5	56,8	1,4	0,3
1998 dec.	2689,7	100,0	35,0	57,7	2,1	5,2

Sursa: *Raportul anual al BNR, 1998.*

Și în cazul creditelor restante pe termen scurt, se observă o creștere sensibilă a ponderii agenților economici cu capital majoritar privat de la 21,5% în total în decembrie 1993 la 61,3% la respectiv 57,7% în decembrie 1998. Această situație conduce la concluzia că de blocajul financiar au fost contaminate și întreprinderile private și că, în viitor, probabil, cel puțin din punctul de vedere al rambursării dificile a creditelor bancare pe termen scurt, agenții economici privați vor avea o responsabilitate crescândă. Aceasta nu înseamnă că trebuie să facem abstracție de datornicii din sectorul de stat, dar oricum înseamnă o analiză realistă a cauzelor restanțelor în rambursarea creditelor bancare la agenții particulari care, în mod obișnuit, ar fi trebuit să aibă un comportament diferit față de cei din sectorul de stat, în care situația de provizorat a regimului de proprietate creează multe neajunsuri, dezinteres în plata datoriilor, mai ales la societățile a căror

privatizare iminentă ar putea favoriza vânzări la preț scăzut.

Desigur, o analiză a cauzelor creditelor restante la agenții particulari va scoate în evidență o serie de tare în mecanismele de acordare și rambursare a creditelor, în claritatea efectuării plăților, dar și în politicile practicării unor dobânzi și penalități insuportabile, de mărimi anormale pentru un sector în dezvoltare, cum este cel privat ca și cel de stat în "agonie".

Dacă acordarea de credite unor societăți comerciale de stat considerate "găuri negre" generează o serie de rețineri, în multe cazuri justificat, atunci care sunt motivele pentru care s-ar acorda cu culanță credite societăților private care în scurt timp au ajuns pe primul loc între restanțieri? Desigur că răspunsul la această întrebare este complex și trebuie să aibă în vedere și comportamentele frauduloase ale unei economii subterane în creștere, ale corupției și nerespectării regulilor de prudențialitate bancară atât în sectorul de stat, cât și

în cel privat. Ponderea restanțelor în volumul total al creditelor pe termen scurt a fost de: 7,7% în 1991; 7,5% în 1992; 4,2% în 1993; 8,5% în 1994; 18,2% în 1995; 18,7% în 1996; 16,1% în 1997; 16,1% în dec. 1998.

Tendința de creștere a ponderii restanțelor nu este în nici un caz de bun augur, mai ales că aceasta, în

prezent, se face pe seama întreprinderilor private care practic vor fi puse în pericolul de a da faliment.

Cunoașterea cauzelor mărimii volumului creditelor restante în economie poate fi mult ajutată de analiza distribuției sectoriale a creditelor pe diferitele perioade de rambursare, pe sectoare economice.

Tabelul nr. 14

Distribuția procentuală (%) pe domenii de activitate a creditelor acordate în anul 1997

	Credite sub un an		Credite între 1-5 ani		Credite peste 5 ani	
	Mld. lei	%	Mld. lei	%	Mld. lei	%
Total	33290,9	100,0	19084,6	100,0	6640,1	100,0
Industria: extractivă, prelucrătoare, construcții de mașini, utilaje și echipamente	8611,5	25,9	6505,9	34,1	1823,5	25,9
Industria ușoară	1581,0	4,8	1140,9	6,0	342,1	4,9
Industria alimentară	2902,1	8,7	1765,2	9,2	491,0	7,0
Agricultură	5538,9	16,6	2973,6	15,6	252,4	3,6
Construcții	598,9	1,8	275,4	1,4	186,4	2,6
Comerț	10927,2	32,8	2694,1	14,1	132,5	7,6
Turism	126,6	0,4	260,8	1,4	14,9	0,2
Transporturi	1230,3	3,7	1708,5	9,0	768,1	10,9
Servicii profesionale	1774,4	5,3	1760,0	9,2	2626,2	37,3

Sursa: date ale Ministerului Finanțelor și ale Oficiului Național al Registrului Comerțului, 1998.

Din tabelul nr. 14, rezultă că beneficiarii de credite pe termen lung, peste 5 ani, au fost în ordine descrescătoare: serviciile profesionale (37,3%), industria (25,9%) și turismul (10,9%). Agriculturii i-au revenit ponderi reduse de credite pe termen scurt și mediu, comparativ cu comerțul. Poate că o schimbare a strategiei sectoriale de stabilire a priorităților pentru acordarea creditelor ar fi de natură să contribuie la o mai eficientă folosire a acestora și la ieșirea mai rapidă din criza în care se află economia. Bunăoară, nu știm în ce măsură serviciile profesionale, în totalitatea lor, ar trebui să reprezinte domeniul prioritar în

acordarea de credite pe termen lung?!

În ansamblul, domeniul serviciilor profesionale nu poate să prosperă, ba chiar să existe fără o bază puternică de susținere din partea sectoarelor primar și secundar. Chiar dacă ponderea serviciilor în țările dezvoltate este mai mare decât cea a sectorului secundar în PIB și manifestă o tendință de creștere, este important de reținut că aceste țări au ajuns în situația respectivă doar în termeni relativi (de structuri procentuale), în condițiile în care sectorul primar și cel secundar au crescut în termeni absoluci și nu s-au diminuat, aşa cum s-a întâmplat și se întâmplă

în economia românească.

Strategiile de creditare cu caracter sectorial este necesar să fie acompaniate de relaxarea încorsetării impuse variabilelor monetare, ca și de atenuarea comportamentului de dezintermediere, adoptat de bănci. Totodată, obiectivul acestor strategii trebuie să depășească segmentul activității bancare și să aibă o componentă macroeconomică stabilizatoare care să le favorizeze activitatea proprie pe termenele mediu și lung, inclusiv prin creșterea aportului creditelor la lansarea investițiilor, condiție

sine qua non a ieșirii din criză și a demarajului economic.

Problema creditării societăților comerciale, în funcție de dimensiunile acestora, capătă o importanță primordială pentru procesul relansării economice. În perioada de tranziție, o politică monetară strânsă a impus practicarea unor credite scumpe, îndeosebi datorită practicării de dobânzi ridicate care inhibă mai ales investițiile pe termen lung, fără ca acestea să reprezinte o garanție a protejării economisirilor populației sau a altor agenți economici.

Tabelul nr. 15

Distribuția procentuală (%) a numărului de firme și valorii creditelor, pe diferite perioade de timp, după mărimea întreprinderilor, în anul 1997

Dimensiunea întreprinderii	CREDITE					
	Sub un an		Între 1-5 ani		Peste 5 ani	
	Nr.	valoare	Nr.	Valoare	Nr.	valoare
TOTAL	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Microîntreprinderi	72,0	8,9	64,9	7,3	34,1	2,2
Întreprinderi mici	16,8	11,8	18,6	10,4	23,4	10,1
Întreprinderi mijlocii	6,9	14,2	9,5	18,7	20,5	18,0
Întreprinderi mari	4,3	65,1	7,0	63,6	22,0	69,7

Sursa: date ale Ministerului Finanțelor și Oficiul Național al Registrului Comerțului, 1998.

Cea mai mare valoare a creditelor (tabelul nr. 15), indiferent de forma și duratele acordării lor, este deținută de întreprinderile mari, ceea ce se explică printr-o capacitate mai mare a acestora de a-și asuma riscurile legate de rambursare, dobânzile ridicate precum și de a exercita anumite "presiuni" și "persuasiuni" asupra domeniului bancar, îndeosebi cel de stat. Recurerea la credite cu dobânzi foarte mari a fost determinată în cazul marilor întreprinderi, în special al celor cu capital de stat, de situații economico-financiare deosebit de presante, uneori chiar desperate, acordându-se

o mai mică atenție sau deloc efectelor pe termen lung ale rambursării împrumuturilor obținute în condiții împovărătoare. În alte situații, s-a scontat pe intervenția statului pentru iertarea de datorii, eșalonarea și/sau reducerea volumului acestora. Oricum, deocamdată, pentru bănci, marile întreprinderi prezintă mai multe garanții de rambursare/recuperare a unor credite substanțiale, comparativ cu întreprinderile de talie mică și mijlocie.

Întreprinderile mici au recurs la credite valoric mai reduse, deși sunt foarte numeroase, manifestând prudență față de posibila împovărare cu

împrumuturi la dobânzi ridicate. În cazul acestor firme, în majoritate private, s-au manifestat o grijă și o

prudență deosebite la efectuarea de împrumuturi atât din partea băncilor cât și a împrumutătorilor.

Tabelul nr. 16

Distribuția procentuală a creditelor pe dimensiuni ale întreprinderilor și durata de rambursare în 1997

	Valoarea totală (%)	Ponderea (%) în valoarea totală a creditelor		
		Sub un an	Între 1-5 ani	Peste 5 ani
Total	100,0	56,0	32,1	11,9
Microîntreprinderi	100,0	65,6	31,0	3,4
Întreprinderi mici	100,0	59,1	30,2	10,7
Întreprinderi mijlocii	100,0	49,4	37,4	13,2
Întreprinderi mari	100,0	56,0	31,3	12,7

Sursa: calcule proprii pe baza datelor de bilanț pe anul 1997.

Cel mai mare volum al creditelor bancare este cel cu scadență sub 1 an (tabelul nr. 16) pentru toate categoriile dimensionale de întreprinderi, în timp ce creditele peste 5 ani, de regulă, folosite pentru investițiile pe termen lung, au o pondere de circa 13% pentru întreprinderile mijlocii și mari și numai de 3,4% pentru microîntreprinderi. Rezultă de aici cel puțin două concluzii importante în ceea ce privește rolul creditelor bancare:

- creditul comercial pe termen scurt (sub un an) detinea cea mai mare pondere în volumul total al creditării;
- societățile mici nu recurg decât într-o proporție foarte scăzută la creditele pe termen lung în scopuri investiționale, datorită dobânzii foarte mari și incertitudinii în ceea ce privește capacitatea de rambursare;
- întreprinderile mijlocii și mari folosesc într-o proporție mai mare credite pe termen lung, în scopuri investiționale, chiar dacă acestea au dobânzi împovărtătoare.

Pentru revigorarea procesului investițional în viitor, creditul pe termen mediu și lung nu va reprezenta una din sursele importante de finanțare, atâtă vreme cât dobânzile sunt foarte mari și inflația va fi galopantă. Totodată, chiar în condițiile unui credit scump, nu întreprinderile mici și microîntreprinderile vor reprezenta cei mai activi investitori, dacă nu vor beneficia de anumite facilități în acest domeniu.

În anul 1998, potrivit datelor din Buletinul trimestrial nr. 2 al BNR, principalele surse de finanțare a investițiilor, pe ansamblul economiei naționale, au fost reprezentate de sursele proprii ale întreprinderilor (57,9%) și surse atrase nebancare (23,4%), în timp ce fondurile bugetare (centrale și locale) au reprezentat sub 12% din total investiții realizate, iar creditele bancare circa 6,6%. Economia de tranziție a României este practic forțată să intre pe făgașul finanțării creșterii economice autosustinute din resurse proprii sau din alte surse nebancare, cu condiții de rambursare sau refacere mai puțin împovărtătoare.

toare, renunțându-se la creditarea îngăduitoare și mai puțin eficientă a unui regim cu restricții bugetare și disciplină financiară slabă. La sfârșitul anului 1998, din volumul total al investițiilor de 45343 miliarde lei, din credite bancare pe termen mediu și lung s-a finanțat doar o proporție de 8,4%, ceea ce relevă rolul încă modest al creditării bancare în acest domeniu.

4. Privatizarea – dinamici, structuri, metode

Caracteristici macroeconomice

Demarată practic în anul 1993, după crearea unui cadru legal și instituțional minim necesar (Legea nr. 58/1991 a privatizării societăților comerciale, Fondul Proprietății de Stat și Fondurile Proprietății Private), privatizarea a cunoscut o dinamică ascendentă în România, începând cu societăți mici și mijlocii după care, în anii 1996-1999, au fost scoase la vânzare într-o proporție crescândă societăți comerciale mari.

Învingând o serie de dificultăți inerente începutului, privatizarea în România s-a caracterizat printr-o serie de particularități dintre care cele mai semnificative sunt:

a) privatizarea de "masă" sau prin titluri de proprietate (certificate de proprietate și cupoane nominative, distribuite gratuit populației adulte), a unei cote părți de 30% din capitalul social privatizabil, care a însemnat transformarea în proprietari a circa 15,5 milioane persoane, deținători de acțiuni în valoare

nominată de 1 milion lei, potrivit Legii nr. 55/1995 a accelerării privatizării;

- b) acordarea de facilități la privatizare managerilor și salariaților din întreprinderi (acte normative adoptate în anii 1994 și 1997), constituți în persoane juridice denumite Programul Acțiunilor Salariaților – PAS, similar cu metoda MEBO;
- c) extinderea tipurilor, metodelor, schemelor și tehnicilor de privatizare în sensul că, pe lângă cele uzuale practicate (negociere directă, licitație, ofertă publică), se utilizează o serie de noi metode cum ar fi vânzările prin Bursa de Valori București, pe piața extrabursieră (OTC-RASDAQ) prin burse de mărfuri, divizări și lichidări, privatizări prin metoda olandeză, privatizări prin participarea unor intermediari specializați (bănci internaționale de investiții, centre de afaceri ale FPS agentii de privatizare), conversia creanțelor în acțiuni etc.;
- d) descentralizarea privatizării prin trecerea întreprinderilor mici și mijlocii în portofoliul celor 12 filialele zonale și a sucursalelor județene ale FPS, sediul său central ocupându-se de privatizarea societăților comerciale de mari dimensiuni (bănci de stat, mari combinate industriale, unități din infrastructură etc.);
- e) privatizarea prin metode specifice în agricultură, turism și sistemul bancar care se desfășoară potrivit unor legi și reglementări.

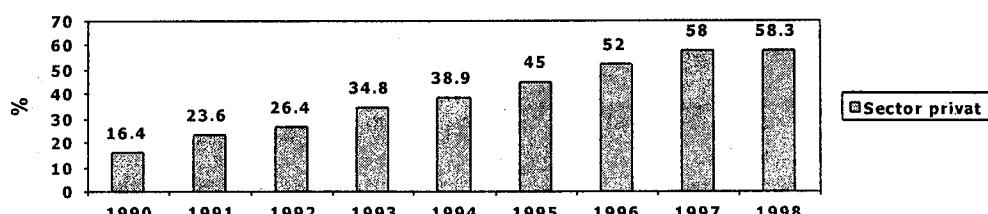
tări adecvate sectoarelor respective.

Cursul ascendent al privatizării în România a fost însoțit de o creștere a ponderii sectorului privat în crearea PIB (graficul nr. 2) și respectiv o diminuare a celui de stat. Agenții

economiți privați dețin o pondere mai mare de 50% în crearea PIB încă din anul 1995, ceea ce relevă importanța pe care au căpătat-o drepturile de proprietate privată în economia României ca și mecanismele de piață care se bazează pe acestea.

Graficul nr. 2

**Creșterea ponderii sectorului privat în crearea PIB în România,
în perioada 1990-1998**

Sursa: date CNS.

Mărirea ponderii sectorului privat în PIB, în perioada 1990-1998, s-a realizat în condițiile reducerii în termen absoluti a nivelului acestuia ceea ce a semnificat practic incapacitatea sectorului privat de a suplini scăderea producției în sectorul de stat.

Deși în ritmuri relativ lente,

creșterea dimensiunii sectorului privat în România a fost continuă, în anumite sectoare practic pornindu-se de la zero (de exemplu, în industrie, transporturi, comerț exterior etc.). Gradul de privatizare este diferit de la un sector la altul datorită specificului fiecărui domeniu și influenței mai multor factori obiectivi și subiectivi.

Tabelul nr. 17

**Ponderea (%) sectorului privat în totalul activității economice
în anii 1996 și 1997**

	1996	1997
Produsul intern brut	52,0	58,0
Producția industrială	24,5	33,0
Producția agricolă total	86,3	88,9
- vegetală	87,6	89,4
- animală	84,4	87,9
Volumul investițiilor	39,7	40,2
Lucrări de construcții	75,5	75,9

	1996	1997
Locuințe terminate	85,5	87,0
Comerțul exterior		
- exporturi	51,5	55,1
- importuri	48,5	52,4
Comerțul cu amănuntul – total	74,4	70,4
- produse alimentare, băuturi, tutun	77,7	77,5
- produse nealimentare	72,7	67,4
Servicii comerciale prestate populației	67,4	67,1

Sursa: *Buletin statistic lunar*, anul VIII, nr. 12, dec. 1997, Consiliul Național pentru Statistică, p. III.

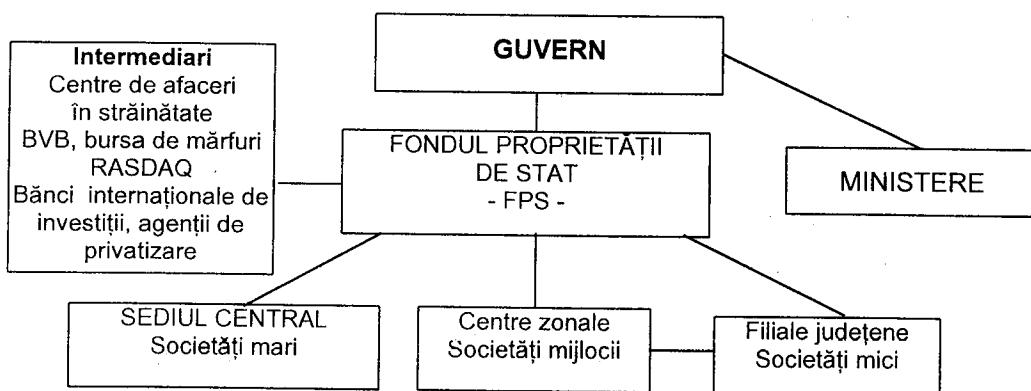
Agentii economici privați au contribuit la producția industrială a țării cu doar 33%. Această ramură are un grad scăzut de privatizare îndeosebi datorită existenței unui număr important de întreprinderi mari, generatoare de pierderi și neattractive pentru investitorii privați. În cadrul industriei distingem totuși sectoare cu grade diferite de privatizare și anume:

- industrii cu grad relativ înalt de privatizare (peste 50% din total ocupați în sector): confecții din textile, blănuri și piele, pielărie și în-

călătăminte, mobilier și alte activități neclasificate, industria alimentară; • industrii cu grad relativ scăzut de privatizare (sub 50% din total ocupați pe sector): prelucrarea cauciucului și a maselor plastice, construcții metalice și produse din metale, industria textilă, prelucrarea lemnului, tehnică de calcul și birou, produse din minerale nemetalice, celuloză, hârtie și carton, chimie, fibre sintetice și artificiale, mijloace de transport, mașini și echipamente, metalurgie.

Schema nr. 1

Instituții executive ale privatizării în România

Cadrul instituțional al privatizării cuprinde mai multe verigi organizato-

rice (schema nr. 1) sarcina executivă principală revenind Fondului Proprie-

tăii de Stat care este direct subordonat Guvernului. FPS stabilește strategia privatizării care este dezbatută și aprobată de Guvern. Inițiativa de clansării privatizării o pot avea și societățile cu capital de stat precum și orice alt investitor privat interesat, periodic FPS publicând liste cu zeci și sute de întreprinderi de stat scoase la vânzare.

Coordonarea interinstituțională în desfășurarea procesului de privatizare, deși întâmpină și în prezent dificultăți, în ultimii ani a cunoscut o oarece ameliorare, chiar dacă a avut loc

o descentralizare puternică a procesului respectiv.

Rezultate ale privatizării în perioada 1992-1998

Desfășurarea procesului de privatizare în România, în pofida numeroaselor critici aduse și a dificultăților obiective/subiective întâmpinate, a cunoscut de la un an la altul un curs ascendent, chiar dacă dinamica acestuia nu a fost pe măsura așteptărilor sau a nevoilor realizării obiectivelor reformei economico-sociale în România.

Tabelul nr. 18

Situată procesului de privatizare în perioada 1 dec. 1992 - 31 dec. 1998

Anul	Număr de societăți comerciale privatizate	Din care:		
		Mari	mijlocii	mici
1992	1	0	0	1
1993	264	2	24	238
1994	595	13	110	472
1995	620	29	269	322
1996	1245	25	236	984
1997	1163	46	165	952
1998	1267	79	276	912
Total	5155	155	1080	3881

Sursa: date FPS.

Ca număr, în totalul societăților comerciale cu capital de stat privatizate, societăților de dimensiune mică le revine cea mai mare pondere. În capitalul social vândut, în perioada 1992-1997, ele însă nu reprezintă în medie decât circa 20%, față de respectiv 44,7% - societățile mijlocii și 35,2% - societățile mari (tabelul nr. 19).

În medie, pe întreaga perioadă analizată, prețul de vânzare a fost mai mare decât valoarea contabilă a capitalului social de 1,9 ori din care, pe

categorii dimensionale de unități, de respectiv 1,4 ori la societățile mari, 2 ori la societățile mijlocii și 3,85 ori la societățile mici. Într-adevăr, cele mai avantajoase prețuri s-au obținut prin vânzarea societăților mici întrucât acestea au prezentat o atractivitate deosebită deoarece: aveau o valoare mică a capitalului social (mai ales cele din comerț interior și exterior, industria alimentară, textilă, servicii, cercetare etc.), o profitabilitate relativ ridicată și o viteza mare de rotație a capitalului.

Tabelul nr. 19

Încasări din privatizarea societăților comerciale cu capital majoritar de stat, în perioada 1.12.1992 - 31.12.1997

Anii	Capital social vândut la valoarea contabilă, mld. lei				Încasări din privatizare la prețul de vânzare, mld. lei			
	total	S.C. mari	S.C. mijlocii	S.C. mici	total	S.C. mari	S.C. mijlocii	S.C. mici
1992	0,13	0,00	0,00	0,13	0,20	0,0	0,0	0,20
1993	44,63	7,36	15,3	21,96	90,97	15,91	28,34	46,54
1994	348,5	85,66	200,3	65,55	465,7	82,79	239,1	143,8
1995	1840,0	595,8	1100,0	144,5	2010	523,3	124,9	237,6
1996	1337	472,7	676,2	188,1	5036	777,4	2727	1532
1997	2166	1555	458,8	154,2	3386	2477	672,9	235,8
Total	5736	2717	2450	569,7	10989	3876	4917	2196

Sursa: calcule pe baza datelor FPS.

Anii 1997-1998 au marcat demararea unor noi măsuri de natură să amplifice intensificarea procesului de privatizare, și anume:

- a) transformarea și divizarea unor regii autonome sau părți ale acestora, până atunci neprivatizabile, în companii naționale și societăți comerciale ce urmează a fi privatizate (de exemplu în domeniul transportului pe calea ferată, extracția petrolului și a altor minerale, anumite servicii publice, telecomunicații etc.);
- b) restructurarea și privatizarea prin dizolvarea și lichidarea societăților cu pierderi, fără perspective de a se redresa, și utilizarea cu prioritate a unor metode de privatizare bazate pe criteriile de piată;
- c) trecerea la privatizarea unor societăți mari din industrie și a altor sectoare economice, inclusiv băncile;
- d) descentralizarea procesului de privatizare în profil regional și județean;
- e) preluarea încasărilor din privati-

zare la bugetul statului și constituirea în cadrul acestuia a unui fond de dezvoltare destinat investițiilor în retehnologizări și restructurări;

- f) spargerea monopolului unor regii autonome prin reorganizare și divizare.

În anul 1998, capitalul social total privatizat a fost de 4104 miliarde lei, adică aproape 37% față de cât a fost privatizat în perioada 1992-1997, la aceste rezultate contribuind îndeosebi privatizarea unor mari întreprinderi de stat, mai ales în industria prelucrătoare (tabelul nr. 20), care și în prezent are un volum relativ mare de capital privatizabil.

Gradul cel mai înalt de privatizare după capitalul social s-a înregistrat în următoarele sectoare economice: 100% în ramurile fabricarea cimentului, articole din piele și înlocuitori, confeții din blană; fabricarea uleiurilor și grăsimilor; 96% - recuperarea deșeurilor și a materialelor reciclabile; 91% - fabricarea lacurilor și vopselelor; 87% - construcții și mecanizarea în construcții; 83% - edituri și poligrafie.

Tabelul nr. 20
**Evoluția capitalului privatizat pe principalele sectoare ale economiei,
în perioada 1996-1998**

Sectoare	1996	1997	1998
Industria prelucrătoare	1031,0	1548,7	2104,6
Agricultura	88,8	209,1	365,7
Transport	26,6	103,9	256,6
Comerț	65,2	114,5	315,2

Sursa: date FPS.

Amploarea privatizării în România a cunoscut un nou impuls ca urmare a descentralizării acesteia prin intrarea în funcțiune a direcțiilor teritoriale ale FPS care, într-o perioadă scurtă de timp (4 luni și jumătate), au reușit să vândă mai mult decât sediul central în întreg anul 1998. În viitor vor fi transferate în patrimoniul direcțiilor teritoriale ale FPS și alte societăți care în prezent se află în gestio-

narea sediului central.

În cadrul negocierii contractelor de vânzare-cumpărare a activelor statului, firmele cumpărătoare se angajează la realizarea unor programe de investiții pentru retehnologizări, restructurări, reducerea costurilor și protecția mediului înconjurător, menite să crească eficiența și profitabilitatea unităților privatizate.

Tabelul nr. 21

**Evoluția volumului investițiilor angajate prin contracte
de vânzare-cumpărare de acțiuni ale statului**

Anii	Volumul investițiilor:	
	miliarde lei	milioane dolari SUA
1993	113,57	4,00
1994	292,91	19,30
1995	2223,38	87,38
1996	3080,23	102,05
1997	7540,42	440,68
1998	13120,75	1034,16

Sursa: date FPS.

De regulă, programele investiționale angajate prin contractele de privatizare au o durată de realizare cuprinsă între 2-5 ani și constituie unul din factorii importanți ai restructurării firmelor privatizate, fără a se recurge la credite care sunt mai costisitoare. Aceste investiții sunt prevăzute a se realiza în lei (sau valută)

și în natură (mașini, utilaje, tehnologii moderne, know-how etc.), în funcție de clauzele contractuale, iar nerespectarea acestora atrage după sine penalizări.

Remarcăm trendul ascendent al investițiilor angajate în dolari SUA începând cu anul 1996, dar, mai ales, în anii 1997 și 1998 când au fost pri-

vatizate mari firme cu capital de stat care necesitau investiții importante.

În anul 1999, FPS a privatizat un număr de 1772 societăți comerciale, capitalul social vândut fiind de 6783,64 miliarde lei, față de o ofertă de 3626 societăți cei cu capital social de peste 41708 miliarde lei, din care 27000 miliarde capital gestionat de FPS.

Din totalul societăților privatizate în 1999, un număr de 1401 nu au înregistrat în anii precedenți nici un alt contract de vânzare-cumpărare de acțiuni.

Vânzarea acțiunilor statului pe piața de capital, deși în creștere, comparativ cu anii anteriori, a rămas încă la nivel modest (15 societăți vândute prin Bursa de Valori București și 49 prin licitații pe RASDAQ).

În anul 1999, au fost încheiate 83 de contracte de vânzare-cumpărare cu investitori străini, cu 13 contracte mai puțin față de 1998. Reducerea numărului investitorilor străini se datorează în principal riscului crescut de țară, suspendării facilităților acordate investitorilor prin OUG nr. 92/1998.

Cele mai semnificative privatizări în anul 1999 au fost: Banc Post (92 mil. dolari SUA – valoarea acțiunilor vândute); Societatea Astra Vagoane Arad (50 mil. dolari); Silcotub Zalău (6,8 mil. dolari); Artrom Slatina (6,2 mil. dolari); Șantierul Naval Galați (25 milioane dolari); Zimtub Zimnicea (12,1 mil. dolari) și Automobile Dacia Pitești (269,7 mil. dolari).

Metodele de privatizare

În pofida existenței unor dileme și chiar controverse în ceea ce

privește utilizarea celei mai bune metode de privatizare, practica din România și din alte țări a dovedit că, în fapt, există o multitudine de metode și tehnici de dezetatizare și privatizare, adecvate specificului fiecărui domeniu și momentului care mai degrabă au caracter complementar.

A contrapune o metodă celeilalte înseamnă a recurge la abordări limitate, unilaterală cu efecte contraproductive. Atât metodele de evaluare cât și cele de privatizare propriu-zisă trebuie aduse în concordanță cu obiectivele majore ale strategiei reformei și privatizării și cu particularitățile domeniului de activitate.

În acest sens, menționăm că evaluarea patrimoniului privatizabil al statului în România se bazează într-o măsură tot mai mare pe metodele pieței, aceasta neînsemnând că ar trebui renunțat total la utilizarea complementară și a altor metode bazate pe valoarea contabilă netă actualizată, metode rapide de evaluare, estimări ale experților, metoda comparațiilor internaționale etc.

Pe măsură ce piața de capital în România capătă consistență și sustenabilitate, sarcina evaluării unui patrimoniu vandabil al statului este cu mult ușurată. Relevanța semnalelor de preț pe această piață este deocamdată deformată de existența unui dezechilibru foarte mare între oferta de capital privatizabil în exces și respectiv cererea relativ redusă, datorită atât insuficienței capitalului autohton, cât și volumului limitat al investitorilor străini care pot opta pentru o gamă largă de obiective privatizabile existente pe piața țărilor din Europa

Centrală și de Est. Acest dezechilibru acționează în defavoarea vânzătoru-

lui, conducând la un preț relativ scăzut de vânzare.

Tabelul nr. 22

Privatizarea societăților comerciale după metodele utilizate și dimensiune, în anul 1998

Tipul de societate	Total privatizări de societate	Metoda utilizată			
		licitație	negociere	Bursa de Valori	RASDAQ
Total din care:	1267	991	244	21	11
Societăți mici	912	850	62	0	0
Societăți mijlocii	276	136	127	3	10
Societăți mari	79	5	55	16	1

Sursa: date FPS.

Dacă în primii ani ai privatizării se utiliza într-o proporție mai mare metoda negocierilor directe, în prezent predominante sunt licitațiile, considerate ca metode de piață care oferă mai multă obiectivitate și transparentă. În ultima vreme, a crescut numărul societăților vândute prin Bursa de Valori București și RASDAQ. Încă sunt modeste contribuțiile privatizărilor prin bănci internaționale de investiții și burse de valori din alte țări.

Privatizarea prin metoda PAS, o formă a metodei MEBO (Management Employees Buy-Outs), MBO și EBO, deși criticată datorită multor neajunsuri, în prezent este considerată ca o metodă de succes. Președintele FPS arată (Adevărul econo-

mic, nr. 7, 17-23 februarie 1998, p. 9) că "un raport recent privind privatizarea prin PAS, relevă că doar aproximativ 10% din contracte au fost reziliate (270 din 2400-2500 de privatizări).

Înseamnă că ceea ce mie mi se părea un fel de cooperativizare a economiei românești s-ar putea să se dovedească o privatizare de succes, deci conotația să fie laudativă, nu peiorativă". Experiența privatizării se va îmbogăți cu noi metode cerute de specificul vânzărilor de noi societăți comerciale mari, precum și de creșterea puterii capitalului privat național, capabil să facă față într-o măsură mai mare capacitatea concurențiale a investitorilor străini sau chiar să o depășească în anumite privințe.

Obstacolele în calea privatizării

Din analiza rezultatelor privatizării, se poate aprecia că România încă nu a obținut rezultate în acest domeniu pe măsura așteptărilor, din următoarele motive:

- management public neperformant;
- promovarea unor interese politice contrare unei evoluții economice pozitive, care au determinat inițierea unor acte normative ce au blocat sau întârziat privatizarea, cum ar fi H.G. nr. 500/1994, cu modificările și completările ulterioare, H.G. nr. 746/1991, modificată prin H.G. nr. 59/1994 și Legea nr. 55/1995, cu modificările ulterioare;
- existența blocajului finanțier, care a generat neîncrederea investitorilor potențiali de a achiziționa acțiuni de la societăți comerciale pentru care s-au formulat oferte;
- insuficientă utilizare a mecanismelor de piață: bursa de valori și piața RASDAQ, întrucât s-a pornit de la premisa falsă că numai investitorii străini prezintă interes pentru piața românească;

- menținerea unui regim de facilități fiscale, necorelat cu criteriile politicii fiscale și în contracimp cu dezvoltarea piețelor de capital și suspendarea lor în 1999;
- lipsa de omogenitate a legilor și aprobarea cu întârziere a anumitor legi;
- crearea de structuri instituționale paralele ce au avut drept efect suprapunerea de atribuții între acestea, în special între ministere (care au păstrat rolul de coordonator al activității principalelor întreprinderi, fără a fi concentrate asupra elaborării de politici de dezvoltare) și alte instituții;
- existența unor litigii privind dreptul de proprietate asupra terenurilor sau clădirilor naționalizate, între societățile comerciale la care statul este acționar și persoane fizice;
- menținerea contractelor de locație a gestiunii, care au împiedicat înstrăinarea activelor reale a unor societăți comerciale, în special în comerț și turism;
- întârzierea întocmirii dosarelor de prezentare pentru vânzări de acțiuni la societăți comerciale din categoria întreprinderilor mari și a vânzării de active;
- întârzierea obținerii titlului de proprietate asupra terenurilor de către societățile comerciale, în conformitate cu H.G. nr. 834/1991, completată;
- realizarea unor concentrări de întreprinderi, prin fuziuni sau societăți de tip holding, care au modificat forma juridică de organizare a unor societăți comerciale sau au schimbat structura acționariatului.

Sursa: F.P.S.

Obiectivele privatizării în anul 1999

Obiectivele prioritare ale Guvernului României care vizează accelerarea programelor de reformă în anul 1999 cuprind și o serie de măsuri referitoare la privatizare și drepturile de proprietate și anume:

- definirea cadrului legislativ necesar creării unui mediu economic favorabil și stimulativ pentru realizarea reformei, inclusiv îmbunătățirea cadrului legislativ al privatizării pentru abordarea vânzărilor de acțiuni gestionate de FPS;
- elaborarea și punerea în practică a strategiilor de privatizare în corelare cu strategiile de dezvoltare sectorială;
- conturarea procesului de restructurare, în vederea privatizării, a activităților anexe din cadrul societăților și companiilor naționale;
- îmbunătățirea cadrului legal și instituțional care să reglementeze conflictele de muncă;

- accelerarea procesului de privatizare sub aspect calitativ, prin creșterea ponderii capitalului social privatizat din total capital social;
- creșterea transparenței procesului de privatizare prin promovarea metodelor care să asigure o concurență sporită între potențialii investitori cât și prin utilizarea piețelor organizate de capital (Bursa de Valori București și RASDAQ-OTC);
- asigurarea unui cadru mai eficient de informare, promovare, dezvoltare și concretizare a relațiilor cu investitorii;
- restructurarea, privatizarea sau reconversia de active la societățile cu mari datorii restante;
- privatizarea societăților comerciale bancare Banc Post, Banca Agricolă, Bancorex și pregătirea pentru privatizare a BCR, privatizarea societăților de asigurări, reasigurări;

- oferirea la vânzare a societăților comerciale înființate prin restructurarea regiilor autonome, pe măsură ce vor fi preluate de FPS;
- includerea unor contracte intermediare cu bănci internaționale de investiții pentru vânzarea acțiunilor societăților comerciale mari.

Situată postprivatizare

Analiza evoluției postprivatizare a societăților comerciale privatizate de FPS, în perioada 1993-1997, efectuată pe un eșantion de 3245 societăți (reprezentând 84,87% din numărul total al societăților comerciale privatizate în această perioadă), eviden-

țiază o serie de particularități a căror cunoaștere și profundare cauzală conțin elemente fiabile pentru strategia reformei și continuarea privatizării.

Principalele concluzii pe baza datelor din tabelul nr. 23 sunt următoarele:

- în anul 1998, veniturile totale au scăzut cu peste 11.651 miliarde lei, după ce în anii precedenți crescuseră substanțial;
- o proporție de 66% din totalul societăților au fost profitabile în perioada analizată, chiar dacă profiturile nete au fost în scădere, ajungând în 1998 la 1613,812 miliarde lei comparativ cu 5029 miliarde lei în 1996;

Tabelul nr. 23

Principalii indicatori economico-financiari la societățile privatizate în perioada 1993-1997

Indicatori	Evoluție		
	1996	1997	1998
Capitalul social	11052,522	11740,209	13652,766
Numărul salariați (persoane)	825,114	777,308	695,828
Venituri totale	86595,169	88672,907	77021,489
Profit net	5029,255	3793,812	1613,812
Creanțe	22564,247	17037,475	17072,504
Datorii	35266,008	32180,141	32564,058
Investiții	7370,570	6959,205	12792,874

prețuri curente

Sursa: date FPS.

- după mărimea profitului net realizat, în anul 1998, pe primele locuri se situa Romcim București (privată în 1997), cu un profit net de cca 232 miliarde lei, Arcom București (1995) cu 74 miliarde lei, Azomureș (1997) cu 68,5 miliarde lei, Terapia Cluj-Napoca (1996) cu

60,5 miliarde lei, Romtrans (1994) cu 49 miliarde lei.

În perioada analizată, un număr de 1907 de societăți (33,80 % din eșantion) au înregistrat un volum cumulat al pierderilor de 503,8 miliarde lei în 1997 și 1603 miliarde în 1998.

Pe ansamblul celor 3245 societăți din eșantion, ca urmare a pierde-

rilor înregistrate în perioada postprivatizare, numeroși indicatori de eficiență au cunoscut un declin sensibil în anii 1996-1998.

Tabelul nr. 24

Principalii indicatori ai eficienței economice la societățile privatizate, în perioada postprivatizare 1996-1998

Indicatori	Anii		
	1996	1997	1998
Profitabilitate finanțieră	6,49	5,53	4,18
Profitabilitate economică	18,72	30,59	23,57
Grad de îndatorare	40,73	36,29	42,98
Rata lichidității	1,01	0,63	0,61

Sursa: date FPS

Din tabelul nr. 24, reține atenția situația total nefavorabilă a scăderii ratei de lichiditate a societăților privatizate, ceea ce relevă o extindere a blocajului finanțier și în sectorul privat prin reducerea posibilităților de plată a obligațiilor față de stat, bănci și furnizori. Această situație a sectorului privat este, pe de altă parte, cu atât mai nefavorabilă cu cât numărul salariaților în perioada analizată s-a redus de la 825.114 la 695.828 persoane, întreprinderile de stat privatizate fiind, de regulă, supradimensionate ca număr de personal. Rezultă, aşadar, că sectorul întreprinderilor privatizate a devenit generator atât de blocaj finanțier cât și de somaj.

Această situație nefavorabilă pe ansamblul societăților privatizate este infirmată de cazul unor societăți din industria confecțiilor de îmbrăcăminte și industria mijloacelor de transport rutier la care s-au făcut noi angajări de personal și indicatorii de eficiență au crescut.

După 1-2 sau mai mulți ani de privatizare, ponderea societăților care întâmpină mari greutăți este de cca 15-18 % din întregul eșantion cerce-

tat, ceea ce ridică serioase probleme pentru revigorarea și restructurarea acestui sector.

Principalele cauze ale greutăților cu care se confruntă societățile privatizate vizează starea de criză cronicizată în care se află economia, creșterea galopantă a inflației și devalorizarea puternică a monedei naționale, instabilitatea și neclaritatea în domeniul juridic și instituțional, reducerea forțată a cererii interne, practicarea unor rate ale dobânzilor și penalităților împovărătoare, neaplicarea cu fermitate a legilor, îndeosebi a celor care se referă la faliment și concurență, lentoarea reformei și a transformărilor structurale în economie și societate, creșterea economiei paralele și o guvernare corporativă ineficientă.

5. Societăți comerciale cu capital străin

Transformările de sistem în economia de tranziție a României au avut un factor propulsor important în crearea proprietății private și deschiderea către economia internațională prin participarea capitalului străin sub

forma investițiilor directe și de portofoliu. Avantajele scontate ale atragerii de capital străin în economia națională în cea mai mare parte vizează:

- suplinirea unei părți din penuria de capital autohton necesar redresării și dezvoltării economice durabile, în concordanță cu cerințele globalizării și progresului științific contemporan;
- transfer de tehnologie modernă și progres tehnic încorporat, complementar la alți factori de producție autohtoni (teren, clădiri, instalații, infrastructură, forță de muncă ieftină și calificată etc.);
- sporirea competitivității interne și externe a bunurilor și serviciilor și ridicarea nivelului de exigență a consumatorilor;
- utilizarea managementului și a

spiritului antreprenorial performant al firmelor străine și folosirea rețelei externe de comercializare ale corporațiilor străine.

Politica de atragere a investitorilor străini în România a avut la bază prevederile Legii nr. 35/1991 modificată și ulterior înlocuită cu Ordonanța Guvernamentală nr. 92/1998. Aceste acte normative oferă o serie de avantaje și facilități investitorilor.

În perioada 1991-1998, numărul societăților cu participare străină la capital a ajuns la 63255 (tabelul nr. 25), evoluând în ritmuri diferite de la un an la altul, anii de vîrf fiind 1992-1994 și 1998. Investițiile directe în valută au cunoscut de asemenea variatii anuale, cea mai mare valoare a lor fiind înregistrată în anul 1995 (997,1 mil. dolari SUA).

Tabelul nr. 25

Numărul și capitalul societăților comerciale cu participare străină la capital, în perioada dec. 1990 – sept. 1999

Anul	Înmatriculați de societăți cu participare străină la capital		Valoarea capitalului social subscris		Din care capitalul social în valută	
	nr.	%	în mld. lei	%	mil. dol. SUA	%
Total	69244	100,0	37975,0	100,0	4163,7	100,0
1991	6232	9,0	9021,0	23,8	668,4	16,1
1992	12203	17,6	1511,8	4,0	359,4	8,6
1993	10811	15,6	2511,6	6,6	397,2	9,5
1994	11544	16,7	5199,1	13,7	944,4	22,7
1995	3762	5,4	1302,2	3,4	263,8	6,3
1996	3990	5,8	6081,8	16,0	666,9	16,0
1997	5720	8,3	6053,8	15,9	489,4	11,8
1998	9176	13,2	3111,6	8,2	228,8	5,5
1999 sept.	5806	8,4	3182,2	8,4	145,1	3,5

Sursa: *Investiția străină în România, Sinteză statistică*, nr. 11, CCIRB, Oficiul Național al Registrului Comerțului, nr. 11, 1998, p. 1.

Deși cea mai mare parte a numărului investitorilor străini este reprezentată de cei cu capital mic, marii investitori (cu peste 1 milion dolari

SUA) detin peste 2/3 din volumul capitalului străin investit în România și s-au îndreptat către sectoare productive și servicii pentru producție.

Efectele investițiilor directe de capital în economia României sunt complexe. Ele cuprind, fără îndoială, și evoluția economică regională a țării care, în anii tranzitiei, s-a caracterizat mai degrabă printr-o adâncire a decalajelor economico-sociale între regiuni și județe. Repartiția dispropor-

ționată a investițiilor străine pe județele României, cel puțin până în prezent, reprezintă un factor de mărire a discrepanțelor interregionale, chiar dacă, prin anumite efecte favorabile de propagare, acționează în direcția creșterii convergenței nivelurilor de dezvoltare a regiunilor și zonelor țării.

Tabelul nr. 26

**Societățile comerciale cu participare străină de capital,
în perioada dec. 1990 – dec. 1998, pe provincii istorice**

	Număr de societăți		Valoarea totală a capitalului social subscris		Valoarea capitalului social subscris în valută	
	nr.	%	în mld. lei	%	mil. dolari	%
Total	63255	100,0	21256,9	100,0	3648,5	100,0
Transilvania	9075	14,4	2940,7	13,8	424,4	11,6
Oltenia	1403	2,2	903,5	4,3	238,6	6,6
Banat	4195	6,6	860,6	4,0	227,6	6,2
Muntenia	2556	4,1	1852,8	8,7	202,4	5,6
Moldova	2993	4,7	1068,5	5,0	160,8	4,4
Crișana	3317	5,3	631,4	3,0	117,0	3,2
Dobrogea	2846	4,5	628,7	3,0	116,7	3,2
Maramureș	1163	1,8	256,7	1,2	50,3	1,4
București	35707	56,4	1211,4	57,0	2110,6	57,8

Sursa: aceeași ca la tabelul nr. 1.

Municipiul București deține peste 57% din întregul volum al investițiilor străine directe, după care urmează Transilvania cu un volum de cinci ori mai mic. Această repartizare disproporțională se explică prin atracți-

vitatea relativ mare a capitalei țării care beneficiază de un mediu infrastructural și de afaceri cu mai multe oportunități, față de celelalte zone economice ale României.

Tabelul nr. 27

**Structura societăților comerciale cu participare străină de capital,
înmatriculate în perioada dec. 1990 – dec. 1998, pe domenii de activitate,
după număr și capitalul în valută subscris**

Domenii de activitate	Structuri procentuale după:	
	Număr (%)	Capital subscris în valută (%)
Total	100,0	100,0
- Producție	15,2	41,1
- Comerț	51,7	26,1
- Servicii	13,8	25,4
- Import-export	17,7	5,6
- Construcții	1,6	1,8

Sursa: aceeași ca la tabelul anterior.

Cele mai numeroase firme cu capital străin sunt în domeniul comerțului intern (peste 51%). După mărimea capitalului subscris în valută producția se situează pe primul loc, ceea ce constituie un factor favorabil pentru dezvoltarea celorlalte sectoare.

Capitalul social în valută investit în România de firme străine provine din Europa în proporție de 53,8%, din America de Nord și de Sud: 25,8%, din Asia: 10,5%, din Africa: 5,0% și din Oceania: 4,7%. Cea mai mare parte a asociațiilor străini, la sfârșitul anului 1998, au fost persoanele juridice (74,9%), în timp ce persoanele fizice reprezentau doar 25,1%.

La finele anului 1998, principalele țări investitoare, clasificate după volumul capitalului investit direct și în privatizare erau Olanda (566,8 mil. dolari), Germania (481,3 mil. dolari), Franța (475,4 mil. dolari), Grecia

(438,5 mil. dolari), Marea Britanie (433,6 mil. dolari), SUA (391,1 mil. dolari), Italia (322,4 mil. dolari), Coreea de Sud (322,4 mil. dolari), Turcia (255,6 mil. dolari), Austria (253,5 mil. dolari).

În România s-a creat Consiliul Investitorilor Străini, din care fac parte reprezentanții a 60 de mari companii și instituții financiare internaționale care au investit în România, cumulat, peste 2,5 miliarde dolari SUA. Printre acestea menționăm: ABN AMRO Bank, ING Bank, McDonald's, Citibank, Coca Cola Services, Mobifon, Mobilrom, Daewoo Corporation, Société Générale, British American Tobacco, Crown Plaza, Saatchi & Saatchi Advertising, Nestlé, Nederlanden, Shell, Tuborg, Krafts Jacobs Suchard, BERD, Price-waterhouse Coopers, Dresdner Bank & BNP, DHL International, Ammirati Puris Lintas.

Cele mai importante companii străine care au participat la privatizare, în perioada 1996-1998, sunt:

Numele investitorului/țara de origine	Numele societății beneficiare de investiție/ Domeniul de activitate
EBCR și Société Générale	ARCTIC - Găești/Electrocasnice
Emerging Europe Asset Management Ltd.	
Timken - USA	Rulmenți Grei - Ploiești/Industria rulmenților
Lafarge - Franța	Romcim - București/Industria cimentului
Krupp - Germania	Compa - Sibiu/ Fabrica componentelor auto
Heidelberger Zement - Germania	Moldocim - Lugoj/ Industria cimentului
Villroy & Boch - Germania	Mondial - Lugoj/Industria ceramică
Samsung - Coreea, German Branch	Otel Inox - Târgoviște/Industria oțelului
Lukoil - Rusia	Petrotel - Ploiești/Rafinare
Koyo Seiko - Japonia	Rulmenți - Alexandria/Industria rulmenților
The Romanian American Enterprise Fund & Romanian Investment Fund Ltd.	Policolor - București/Industria vopselelor
Kvaerner - Norvegia	
Daewoo - Korea	IMGB - București/Mașini grele
Campofrio - Spania	Automobile - Tulcea/Industria auto
Holderbank - Elveția	Tabeo - Tulcea/Procesarea cărnii
Lasselsberger - Austria	Cimentul SA - Turda/Industria cimentului
	Casial - Deva/Industria cimentului

Sursa: *Adevărul economic*, nr. 45, 4-10 nov. 1998.

Potrivit rezultatelor anchetei realizate de firma de consultanță KPMG, pentru 260 de companii cu capital străin din România, cu o cifră de afaceri între 100000 și peste 10 mil. USD, principalele obstacole în calea capitalului străin în economia românească se referă la birocratie, infrastructură slab dezvoltată, corupție, legislație insuficient de stabilă și clară etc. Cu toate acestea, oamenii de afaceri străini consideră atractiv mediul de lucru cu România în proporție de 70%. Principalele atuuri ale României în opinia oamenilor de afaceri străini sunt, în ordine descrescătoare următoarele: personal pregătit; mâna de lucru ieftină; piața locală bună; lipsa concurenței.

Încheierea unor tranzacții de privatizări cu capital străin de amptiorare de peste 200 mil. dolari, la sfârșitul anului 1998 și începutul anului 1999 (de exemplu – vânzarea acțiunilor BRD, și ROMTELECOM) a deschis seria privatizărilor marilor societăți comerciale din domeniul bancar, asigurări, industria siderurgică etc.

Capitolul III

Evaluări și perspective pe termen scurt și mediu-lung

Abordări metodologice

Prognozarea dinamicii pe termen scurt, mediu și lung a indicatorilor macroeconomice în România constituie un demers pe căt de labios și complex pe atât de necesar și marcat de marja considerabilă de aleatoriu, intensificată de schimbările

rapide caracteristice economiei de tranzitie, precum și de impactul procesului de globalizare.

Obiectivul previzional al demersului nostru, nu-l reprezintă cuantificări macroeconomice foarte exacte, ci mai degrabă stabilirea unor tendințe, repere sau ordine de mărime care să indice căt de aproape sau de departe economia românească se înscrie pe traectoria dezvoltării economice durabile ca și în tendințele și cerințele proceselor tehnologice mondiale ale globalizării și internaționalizării, comparativ cu țările membre ale UE și țările central și est-europeene asociate la UE.

Recuzita metodologică utilizată la elaborarea de programe macroeconomice se concentrează pe indicatorul PIB *per capita*, exprimat în dolari SUA, la paritatea puterii de cumpărare, și cuprinde un sistem de tehnici și metode variate și complementare, în cadrul cărora un loc deosebit îl dețin modelarea economico-matematică și scenariile.

Aplicabilită unor economii "așezate", cărora li se pot determina anumite legități sau constante relative mai mult sau mai puțin extrapolabile, modelarea economico-matematică s-a dovedit a fi nefiabilă pentru cazul tranzitiei, caracterizată prin schimbări brusă și restructurări profunde care, datorită caracterului lor atipic, nu se pot încadra în teste de relevanță impuse *ex ante* prognozării, cu ajutorul modelelor economico-matematice, verificabile *ex post* în condiții satisfăcătoare.

Cea mai frecvent uzitată metodă de previziune în situația unor eco-

nomii cu modificări rapide și de amplitudini dincolo de anumite limite este metoda **scenariilor** prin intermediul cărora sunt prezentate posibile stări, evoluții și succesiuni viitoare ale unor fenomene, procese și structuri dinamice, mergându-se treptat din prezent în viitor, cu evidențierea unor puncte nodale sau variante posibile.

Scenariile oferă soluții privind căile care conduc la o anumită stare (situație) dezirabilă precum și la prevenirea sau devierea unor tendințe considerate nefavorabile, dăunătoare.

În prezent și mai cu seamă în viitor, scenariile se transformă într-o, măsură crescândă dintr-o metodă cu caracter explorativ într-o metodă normativă care se preocupă în mod deosebit de direcționarea evoluției proceselor economice convergent cu anumite obiective prestabilite sau posibil de obținut. De aici și trecerea de la scenariile - ipoteză la scenariile-strategie care încearcă să-i confere individului și societății, prin factori și sisteme decizionale adecvate, capacitatea de a influența propria sa dezvoltare, în limitele imaginabile ale posibilului și ale exigențelor de eficiență

(economică), obiectiv intrinsec oricărui demers teoretic și practic, într-un perimetru al viitorului, multiplicare care oferă și o anumită libertate de alegere.

În continuare, vom prezenta trei scenarii variante (I, II și III) ale programei macroeconomice pe termen scurt, mediu și lung până în anul 2020, privind dinamica și nivelul PIB *per capita* în România, având în vedere posibilitățile de reducere a decalajelor față de nivelul mediu al PIB *per capita* în cele 15 țări membre ale UE (UE-15), ca urmare a efectelor combinate ale integrării sau neintegrării României în UE și ale refacerii rapide sau lente a economiei, după declinul înregistrat în perioada de tranziție la economia de piață din anii 1990-1999.

1. Varianta I de prognoză. Scenariile optimist (SO), moderat (SM) și pesimist (SP)

În cadrul scenariilor variantei I a programei PIB *per capita* în România, s-au adoptat diferite intervale ale dinamicii indicatorului, în perioada până în anul 2020, după cum urmează:

Scenarii	Ritm mediu anual de creștere a PIB <i>per capita</i> în România (%)
- optimist (SO)	7,0 - 10,0
- moderat (SM)	5,0 - 6,0
- pesimist (SP)	3,0 - 4,0

Diferențierea ritmurilor PIB, potrivit scenariilor SO, SM și SP este o practică uzuwală în studiile previzionale.

Cele trei scenarii (tabelul nr. 1) oferă un tablou cuprinzător pentru traiectorii posibile ale evoluției PIB din România în perspectiva îndelungată și se bazează pe experiențe internaționale cu performanțe evident

în descreștere numerică pe măsură ce se trece de la evoluții pesimiste ale PIB la cele optimiste.

Datele de pornire și comparații între România și UE-15 din tabelul nr. 1 au fost următoarele:

- pentru România, nivelul prognozat al PIB *per capita* de 3638 dolari SUA în anul 2000 a avut în vedere

nivelul de 3679 dolari PPC stabilit de Comisia Națională pentru Statistică în anul 1998 (vezi Raportul Național al Dezvoltării Umane, România 1999), precum și prognozele evoluției acestuia în anul 1999 de -3,5% și +2,0% în 2000, stabilite în cadrul Direcției Generale de Prognoză a Ministerului Finanțelor;

- pentru nivelul mediu proiectat al PIB *per capita* în cadrul UE-15, au fost folosite datele de respectiv 23.340 dolari SUA PPC în anul 2000, 28.450 dolari SUA în 2010 și 32.370 dolari SUA în anul 2020, potrivit prognozelor din studiul "Globa-

lization and Linkages: Macrostructural Changes and Opportunities", Richardson P. editor, OCDE/GD/97/147, Economic Department, Working Paper nr. 181, p. 66).

Mentionăm că pentru România anul 2000, comparativ cu 1999, poate însemna un declin în continuare al PIB *per capita*. După cum estimează unii specialiști din țară și din țările UE, în lucrarea "Forecast for the Central European Candidate Countries" (EC, Economic Reform Monitor, No. 2, May 1999, DG II/D1), în 2000 PIB-ul în România va scădea cu -2,1%, față de 1999.

Tabelul nr. 28

Nivelul proiectat al PIB *per capita* în România în perioada 2000-2020

Anii	Scenariile după dinamica PIB* (%)		
	Optimist SO (7%-10%)	Moderat SM (5%-6%)	Pesimist SP (3%-4%)
2000 (dolari per capita)	3638	3638	3638
% din nivelul UE-15	15,6	15,6	15,6
2010 (dolari per capita)	7156 - 9436	5926 - 6515	4889 - 5385
% din nivelul UE-15	25,1 - 33,2	20,8 - 22,9	17,2 - 18,9
2020 (dolari per capita)	14078 - 24474	9653 - 11667	6570 - 7971
% din nivelul UE-15	93,5-75,6	29,8 - 36,0	20,3 - 24,6

* PIB în dolari SUA la paritatea puterii de cumpărare (PPC); **- în cele 15 țări membre UE.

Sursa: calcule proprii pe baza ipotezelor diferite privind dinamica creșterii economice pe termen lung.

Din tabelul nr. 28 rezultă câteva concluzii utile pentru factorii de decizie în materie de politici macroeconomice și anume:

- până în anul 2020, indiferent de scenariul de creștere a PIB *per capita* în țara noastră, nu va fi posibil să se atingă nivelul mediu al UE-15;
- creșterea PIB într-un ritm mediu anual de 10% (SO) va conduce la un nivel al produsului intern brut *per capita* în România care ar putea să reprezinte până la peste 4/5 din cel mediu pentru

UE-15; această creștere însă presupune un efort investițional cu total deosebit și asigurarea pe termen lung a unei dinamici susținute a eficienței creșterii economice, similar cu performanțele economiilor din Japonia și alte țări asiatice;

- în cazul în care se va asigura un ritm mediu anual de creștere de 4%, *caeteris paribus*, decalajul față de UE-15 va rămâne încă foarte ridicat, la orizontul anului 2020, ceea ce ar însemna șanse reduse de integrare și implicit de

a face față competiției din "piata comunitară internă"; din acest motiv acest scenariu a fost considerat ca pesimist.

Fără a dramatiza situația, o dinamică a PIB în România, mai mică de 3% este considerată total nesatisfăcătoare, mai ales dacă se ține seama de reculul serios al acestui indicator în perioada 1990-1999.

În cazul în care calculele s-ar efectua luând în considerare o diminuare a PIB cu -2,1% în anul 2000, față de 1999, atunci decalajele țării noastre, comparativ cu nivelul mediu UE-15, ar fi și mai mari, întrucât în loc de 3638 dolari SUA pe locuitor s-ar folosi nivelul de pornire de respectiv 3475 dolari SUA în anul 2000.

2. Varianta II de prognoză. Scenarii ale creșterii PIB în România până în anul 2010

În cadrul celei de a doua variante de prognoză, au fost avute în vedere previziunile elaborate de șase institute de economie¹ din RFG

¹ Vezi lucrările: *European Union: Eastward Expansion Accelerates Convergence integral* publicată în limba germană în DIW Beiträge zur Structurforschung, issue 167, 1997.

Elaborată la cererea Ministerului Economiei din Germania, lucrarea este rezultatul colaborării următoarelor institute de cercetare economică: Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung, Berlin; HWWA - Institut für Wirtschaftsforschung Hamburg; Ifo Institut für Wirtschaftsforschung, Munich; Institut für Wirtschaftsforschung Halle; Institut für Wirtschaft (at the University of Kiel); Rheinisch-Westfälisches Institut für Wirtschaftsforschung, Essen; Romania. Scenarii perspective macroeconomice, Iula D. (coordonator), Probleme economice, nr. 32, 1999, INCE, CIDE; Economic situation and eco-

pentru creșterea PIB *per capita* în țările din Europa Centrală și de Est (TECE) printre care și România, față de nivelul UE -15, până în anul 2010, precum și o serie de prognoze ale altor specialiști.

Ipotezele de lucru adoptate de economistii germani și la care subscriv și noi vizează două aspecte importante în evoluția posibilă a creșterii economice în țările aflate în tranziție:

- a) ritmul refacerii economiilor în tranziție, după declinul din deceniul '90 în variantele slabă și puternică, în funcție de reușita mai mică, respectiv mai mare a reformei, evaluată prin prisma unor indicatori macroeconomici relevanti;
- b) impactul favorabil al integrării în UE asupra nivelului PIB în țările central și est-europene.

Pe baza celor două ipoteze, s-au construit trei scenarii ale evoluției PIB și anume:

- scenariul 1 cu efect de refacere economică slabă și fără integrare;
- scenariul 2 cu efect de refacere economică puternică și fără integrare;
- scenariul 3 cu efect de refacere economică puternică și cu integrare.

Ipoteza dinamicii refacerii economice se referă la faptul real că, de regulă, după perioadele de declin economic, potrivit experiențelor inter-

nomic reform in Central and Eastern Europe, Special topic: Results of the Commission's Spring 1999, Economic Forecast for the Central European Candidate Countries, European Commission - Economic Reform Monitor No. 2, May 1999, DG II/D.1.

năționale, se pot înregistra așa-numitele perioade de refacere, pe baze cu totul noi, ale economiei naționale, îndeosebi în sensul atingerii celui mai înalt nivel al macroagregatelor economice, anterior perioadei de depresiune și criză economică. Această refacere după declin presupune un ritm mai mare al PIB cel puțin într-o primă perioadă.

Dintre toate țările din Europa Centrală și de Est, numai Polonia a reușit să atingă și să depășească nivelul cel mai ridicat al PIB realizat înainte de anul 1989 (este vorba de anul 1970). Celelalte țări se situează la acest indicator încă sub nivelul maxim al perioadei de pretransiție.

În România, refacerea până în prezent s-a înscris pe traекторia unei dinamici relativ lente, având în vedere nivelurile atinse de PIB până în anul 1998 (încă mult sub nivelul anului 1989), precum și previziunile de scădere a acestuia, potrivit estimărilor oficiale, până în anul 2000.

Atingerea nivelului maxim abso-

lut al PIB din perioada pretransiției se prefigurează în România în primii ani ai mileniului 3, ceea ce nu semnifică o situație satisfăcătoare și, în consecință, ar necesita un set de politici mai susținute pentru creștere.

Prezentăm în continuare scenariile 1, 2 și 3, cuprinzând datele referitoare la PIB în România, în perioada prognozată 2000-2010, potrivit calculelor noastre, ținând seama de ipotezele de lucru adoptate.

Perioada 2000-2010 a fost împărțită în două subperioade care se deosebesc prin faptul că în intervalul 2000-2005, dinamica PIB *per capita* este mai mică, față de cea previzionată pentru intervalul de timp 2000-2010. Această ipoteză se bazează pe faptul că în România reforma și implicit efectul de refacere nu se desfășoară în ritmuri accelerate care să se concentreze în efecte favorabile sensibile în planurile economic și social, ale competitivității și eficienței interne și internaționale.

Tabelul nr. 29

**Scenarii de creștere a PIB *per capita* în România,
în perioada 2000-2010**

- dolari SUA, PPC -

	Scenariul 1: efect slab de refacere și fără integrare în UE	Scenariul 2: efect puternic de refacere și fără integrare în UE	Scenariul 3: efect puternic de refacere și cu integrare în UE
• Anul 2000: PIB <i>per capita</i> (paritatea puterii de cumpărare - PPC)	3638	3638	3638
- % din nivelul UE-15 ¹	15,6	15,6	15,6
• Anul 2010: PIB <i>per capita</i> (la PPC)	5869	6039	6393
- % din nivelul UE-15 ¹	20,6	21,2	22,5
din care:			
• PIB <i>per capita</i> în anii:			
2001	3754	3772	3780
2002	3900	3934	3950
2003	4068	4119	4134
2004	4267	4330	4360
2005	4485	4563	4603

	Scenariul 1: efect slab de refacere și fără integrare în UE	Scenariul 2: efect puternic de refacere și fără integrare în UE	Scenariul 3: efect puternic de refacere și cu integrare în UE
• Ritm mediu anual de creștere (%) a <i>PIB per capita</i> :			
2001-2005	3,6	3,8	4,0
2006-2010	5,5	5,7	6,7

¹⁾UE-15, Uniunea Europeană cu 15 țări membre.

Sursa: calcule proprii pe baza datelor CNS și ale Direcției Generale de Prognoză a MF; Brucker H, European Union: *Eastward Expansion Accelerate Convergence*, în: *Economic Bulletin*, DIW, Gower Publishing, vol. 34, nr. 5, May, 1997, p. 29-36.

Principalele tendințe în evoluția *PIB per capita* în România în perioada 2000-2010, care rezultă din cele trei scenarii (tabelul nr. 29) se referă la:

- a) în cazul unui puternic efect de refacere, ca urmare a desfășurării cu succes a transformărilor în mecanismele de piață și a integrării României în UE, se va obține cea mai mare creștere a *PIB per capita* (scenariul 3), față de situația în care nu va avea loc integrarea în UE, indiferent de dinamica refacerii;
- b) în anul 2010, nivelul *PIB per capita* în varianta optimistă a scenariului 3 va reprezenta doar 22,5% din nivelul mediu al acestui indicator pentru cele 15 țări membre ale UE, ceea ce presupune existența în continuare a unor decalaje sensibile între România și țările membre UE în acest domeniu;
- c) efectul integrării României în UE, combinat cu cel al unei refaceri puternice (scenariul 3), față de cazul unei refaceri slabe în condițiile neintegrării (scenariul 1), la orizontul anului 2010, constă într-o creștere a *PIB per capita* de 524 dolari SUA din care: 354 dolari (adică 67,6%) ar reprezenta efectul integrării

și restul de 170 dolari *per capita* (32,4%) contribuția diferenței dintre efectele refacerii puternice și ale celei slabe.

În concluzie, subliniem că previziunile referitoare la dinamica *PIB per capita* în România se diferențiază sensibil, în funcție de integrarea sau neintegrarea României în UE.

3. Varianta III - extinderea orizontului previzional până în anul 2020

Pornind de la datele din varianta II de prognoză și de la nivelul *PIB* de 3638 dolari *per capita* în anul 2000¹ și 2010 am extins orizontul previzional până în anul 2020 (vezi tabelul nr. 3), calculând dinamicile² în condițiile unor ritmuri mai reduse, față de perioada 2001-2010. Totodată, s-au adoptat combinat ipotezele ritmurilor medii anuale ale scenariilor fără și cu efect puternic de refacere și integrare a României în UE, pentru perioada

¹ Vezi: *Raportul dezvoltării umane în România, 1996 și 1999*, București.

² A fost utilizată următoarea formulă: $PIB_{2000} = PIB_{1995} (1-r)^t$ adică: $4471 = 4130 (1+0,016)^t$ în care:

r = ritm mediu anual de creștere (1,6%); $PIB = 4130$ dolari *per capita*; t = perioada de 5 ani (1996-2000).

2011-2020. Pentru această perioadă, s-au utilizat previziunile UE potrivit cărora ritmul mediu anual de creștere a PIB în cele 15 țări membre ale UE va fi de 2,3%, față de 4,3-4,8% în cazul României.

În tabelul nr. 30 prezentăm scenariile 1, 2 și 3 privind evoluția PIB *per capita* în România pe termen lung, ținând seama de impactul refacerei și al integrării.

Tabelul nr. 30

**Scenarii de creștere a PIB *per capita* în România,
în perioada 2000-2020**

- dolari la paritatea puterii de cumpărare -

	Scenariul 1: efect slab de refacere și fără integrare în UE	Scenariul 2: efect puternic de refacere fără integrare în UE	Scenariul 3: efect puternic de refacere și cu integrare în UE
- Anul 2000: PIB <i>per capita</i> % din nivelul UE-15	3638 15,6	3638 15,6	3638 15,6
- Anul 2010: PIB <i>per capita</i> % din nivelul UE-15	5869 20,6	6039 21,2	6393 22,5
- Anul 2020: PIB <i>per capita</i> % din nivelul UE-15	8941 27,6	9289 32,7	10216 35,9
- Ritm mediu anual de creștere a PIB <i>per capita</i> (%) în perioadele:			
• 2001-2010	4,9	5,2	5,8
• 2011-2020	4,3	4,4	4,8
• 2001-2010	4,6	4,8	5,3

Sursa: calcule proprii pe baza datelor din: *Raportul dezvoltării umane 1999, România; Evoluția principaliilor indicatori macroeconomici în perioada 1997-2003*, Direcția Generală de Prognoză, MF, 1999; *National Sustainable Development Strategy, România, July 1999*.

La orizontul anului 2020, potrivit estimărilor noastre, nivelul *PIB per capita* în România este posibil să reprezinte între 27,6% și 35,9% din nivelul mediu al *PIB per capita* al celor 15 țări membre ale UE din anul respectiv. Diferențele între nivelurile *PIB* în România și UE relevă insuficiența dinamicii *PIB per capita* în România și constituie practic o provocare la nivelul național în încercarea de a depăși obstacolele care stau în fața unei dezvoltări mai accelerate a economiei românești, indiferent de natura acestora (economică, socială, politică tehnologică,

ecologică etc.). Aceasta cu atât mai mult cu cât există părerea unanimă a specialiștilor din țară și străinătate, potrivit căreia România are un puternic potențial natural, uman și antropic insuficient utilizat.

Depășirea obstacolelor menționate presupune o îmbunătățire radicală a componentelor instituționale ale reformei și guvernării, o creștere a eficienței și responsabilității (*accountability*) acesteia, în conformitate cu standardele economiei de piață performante, în general, și ale țărilor UE, în special. Pe de altă parte, această descătușare de bariere ale creșterii

durabile presupune conștientizarea rolului efortului propriu al poporului ca fiind primordial și totodată potențat de factorul extern cu efect catalizator care, totuși, în multe situații, pentru România s-a dovedit a avea și o serie de efecte mai puțin favorabile sau de loc favorabile. Pierderile suferite de economia de tranziție a României ca urmare a embargoului impus de războiul din Golful Persic și a evenimentelor din Kosovo cărora li se adaugă eforturile pentru a face față cerințelor parteneriatelor cu NATO, precum și neacordarea de despăgubiri și nestin-gerea niciunei datorii externe, așa cum s-a întâmplat în cazul altor țări central și est-europene, au reprezentat dificultăți adiționale procesului de reformă, pentru care România, în cazarile date, nu a mai avut nici o vină.

Fără îndoială, scenariile prezentate își au marja lor de aproximare și se bazează pe ipotezele de lucru adoptate. Important de reținut, și în cazul scenariului 3, este că integrarea României în UE ar avea un efect favorabil asupra PIB în anul 2020 de circa 927 dolari SUA *per capita*, în timp ce diferența dintre eforturile slab și puternic de refacere ar fi de numai 348 dolari SUA *per capita*, ceea ce presupune o analiză în continuare a cel puțin două aspecte:

- a) intensificarea efortului propriu de refacere și dezvoltare sustenabilă, pe baza unei mai bune valorizări a factorilor disponibili și a gestionării reformei economice, în consens cu cerințele asocierii și pregătirii aderării la UE;
- b) folosirea mai judicioasă a opor-

tunităților oferite de factorul economic extern, în special al celui privind asistența UE și a altor organisme internaționale a căror pondere ar trebui să fie în creștere în ceea ce privește contribuția la relansarea și dezvoltarea economică sustenabilă a României, chiar dacă rolul determinant revine factorilor interni ai creșterii.

Creșterea PIB *per capita*

în anii 2010 și 2020

în România și țările europene asociate la UE

Dintre cele zece țări central și est-europene care au statutul de asociat la UE, după cum se știe, numai cinci (Ungaria, Cehia, Polonia, Slovacia și Estonia) deocamdată au fost oficial invitate să înceapă negocierile în vederea aderării la UE. Criteriile pentru optiunea largirii UE în această componentă sunt greu de stabilit riguros. Oricum nivelul PIB *per capita*, potrivit părerii multor specialiști, are un rol important.

Pornind de la premisele și ipotezele adoptate privind efectele refacerii slabe și puternice și ale integrării în UE pentru țările central și est-europene (TECE), au fost calculate nivelurile absolute ale PIB *per capita* pentru anul 2020, ținând seama de ritmurile medii anuale prognozate pentru România și celealte țări europene asociate la UE, în perioada 2010-2020.

Efectul de refacere a economiilor de tranziție, în accepțiunea adoptată, se caracterizează prin următoarele particularități:

- a) ar putea fi cu atât mai dinamic cu cât declinul economic inițial a fost mai mare, ținând seama de nivelul de pornire foarte scăzut;
  - b) se referă la o perioadă limitată de timp, până când se atinge cel mai înalt nivel al PIB realizat înainte de anul 1990, după care se manifestă în descreștere.
- În scenariul 1 (tabelul nr. 31A)

se presupune că efectul de refacere al TECE este slab și că integrarea nu va avea loc în perioada analizată. În aceste condiții, se înregistrează cele mai scăzute niveluri de creștere în toate TECE asociate. Acest scenariu este lipsit de temei pentru o serie de țări central și est-europene care probabil până în 2010 vor deveni membre depline ale UE.

Tabelul nr. 31A

**Nivelul pronozat al PIB per capita în anii 2010 și 2020,
pentru România și alte țări europene asociate la UE**

SCENARIUL 1: efecte slabe de refacere, fără integrare în UE (Sc. 1)

Țara	PIB per capita în anii		Decalaje relative (România=1) în anii		% din nivelul pronozat al UE=15 în anii		Decalaj absolut al României față de alte țări, în dolari SUA		Decalaj absolut față de nivelul UE=15 în dolari SUA în anii	
	2010	2020	2010	2020	2010	2020	2010	2020	2010	2020
România	5869	8941	1,00	1,00	21	28	-	-	22581	23429
Bulgaria	6573	10781	1,12	1,21	23	33	704	1840	21877	21585
Cehia	10797	17128	1,33	1,91	38	53	4928	8187	17653	15242
Estonia	10195	16732	1,73	1,87	36	52	4326	7791	18255	15636
Letonia	9170	15569	1,56	1,74	32	48	3301	6628	19280	16801
Lituania	6966	12477	1,18	1,40	24	38	1097	3536	21484	19893
Polonia	8099	13292	1,37	1,49	23	41	2230	4351	20351	19078
Slovacia	9100	14435	1,55	1,61	32	45	3231	5494	19350	17935
Slovenia	14350	22458	2,44	2,51	50	69	8481	13517	14100	9912
Ungaria	9425	15363	1,61	1,72	33	47	3556	6422	19025	17007

Sursa: calcule proprii pe baza datelor din tabelele anterioare.

Din punctul de vedere al mărimii decalajelor absolute, în anii 2010 și 2020, România ocupă cele mai nefavorabile poziții, față de celelalte țări central și est-europene asociate, ceea ce trebuie să dea foarte serios de gândit, astfel încât această pronoză să fie depășită.

Scenariul 2 (tabelul nr. 31B) introduce prezumția privind efectul refacerii puternice echivalent cu o îmbunătățire a mărimii absolute a PIB *per capita*, în toate țările în anii 2010

și 2020 în condițiile neaderării la UE pentru toate TECE. Cu toate acestea, nu se constată o ameliorare substanțială a situației față de nivelul mediu al PIB pentru UE-15.

Rezultă, în același timp, o dinamică insuficientă a PIB pentru a reduce decalajele dintre România și celelalte țări europene asociate (cu excepția Bulgariei, la decalajele relative și absolute) și față de nivelul țărilor UE-15.

În anul 2020, comparativ cu

2010, la toate țările, cu excepția României, se înregistrează o scădere a decalajelor absolute față de nivelul mediu pentru PIB *per capita* în UE-15. De aici se poate trage concluzia că refacerea TECE reprezintă o condiție necesară pentru diminuarea decalajelor absolute dintre țările dezvoltate membre ale UE și TECE. Pe cale de

consecință, acest factor al refacerii, cu influență favorabilă asupra creșterii PIB *per capita* la orizontul 2020, trebuie corroborat cu o serie de alți factori ai creșterii economice, interni și externi, specifici fiecărei țări europene asociate. Dintre acești, fără nici o îndoială, integrarea se întrevede ca având un aport deosebit.

Tabelul nr. 31B

Nivelul PIB *per capita* în anii 2010 și 2020, pentru România și alte țări europene asociate la UE

SCENARIUL 2: efect puternic de refacere, integrare (Sc. 2)

Țara	PIB <i>per capita</i> (doliari) în anii		Decalaje relative (România = 1,00) în anii		% din nivelul prognosat UE-15 în anii		Decalaj absolut al României față de celelalte țări, în dolari în anii		Decalaje absolute ale țărilor față de nivelul UE-15 în dolari în anii	
	2010	2020	2010	2020	2010	2020	2010	2020	2010	2020
România	6039	9289	1,00	1,00	21	29	-	-	22411	23081
Bulgaria	6950	11407	1,15	1,22	24	45	911	2118	21500	20963
Cehia	11245	17841	1,86	1,92	39	55	5206	8552	17205	14525
Estonia	10996	18169	1,62	1,95	38	56	4957	8850	18354	14201
Letonia	10314	17627	1,70	1,70	36	54	4275	8336	18136	14743
Lituania	8182	14854	1,35	1,60	29	46	2143	5565	20268	17516
Polonia	8389	13861	1,40	1,50	29	43	2350	4572	20061	18509
Slovacia	9548	15250	1,58	1,64	33	47	3509	5961	18902	17120
Slovenia	14880	23287	2,46	2,50	52	72	8841	13996	13570	9083
Ungaria	9762	15913	1,61	1,71	34	49	3723	6624	18688	16457

Sursa: calcule proprii în baza datelor din tabelele anterioare.

Cele mai interesante programele oferă scenariul 3 (tabelul nr. 31C) în care se combină efectul refacerii puternice cu cel al integrării, în perioada 2010-2020. Apare evidentă o creștere a nivelului PIB *per capita* în România și celelalte țări, comparativ cu scenariile anterioare, ca urmare a efectului favorabil adițional pe care se presupune că îl va avea integrarea.

Câteva remarcări pe baza datelor tabelului nr. 31C sunt relevante:

- atât în anul 2010 cât și în anul 2020, România are cel mai

scăzut nivel al PIB *per capita*, în pofida adoptării ipotezelor de favorizare prin refacere puternică și integrare în UE;

- în Slovenia, Estonia, Cehia, Letonia și Ungaria se înregistrează cele mai mari niveluri ale PIB *per capita*, aceste țări fiind considerate, în prezent, cele mai avansate în domeniul reformei;
- nivelul PIB *per capita* în România, ca procentaj din nivelul UE-15, în perioada 2010-2020, cunoaște o creștere de trei

- puncte procentuale, deși decalajele absolute cresc, ceea ce ridică problema necesității analizei corelate dintre evoluția și semnificația decalajelor absolute și relative ale PIB *per capita* între țările mai puțin dezvoltate și țările UE-15;
- în următorii 20 de ani, cu excepția României, Bulgariei și Poloniei, celelalte țări vor reuși să atingă nivelul mediu al PIB *per capita* din țările membre

UE-15, mărimea *PIB per capita* în aceste țări, față de nivelul UE, fiind cuprinsă, la orizontul anilor 2020, între 77% (Slovenia) și 32% (România);

- decalajele absolute și relative ale PIB între UE-15 și toate țările central și est-europene asociate se reduc în anul 2020 față de 2010, cu excepția României unde se înregistrează o creștere a decalajului absolut.

Tabelul nr. 31C

Nivelul prognozat al PIB *per capita* în anii 2010 și 2020, pentru România și alte țări europene asociate la UE

SCENARIUL 3: cu refacere puternică și integrare în UE (Sc. 3)

	PIB/capita (dolari) în anii		Decalaje relative (România =1) în anii		% din nivelul UE-15 în anii		Decalaje absolute ale României față de celelalte țări în anii		Decalaje absolute ale țărilor (dolari), față de nivelul mediu UE-15 în anii	
	2010	2020	2010	2020	2010	2020	2010	2020	2010	2020
România	6393	10216	1,00	1,00	22	32	-	-	22057	22134
Bulgaria	7555	12739	1,18	1,24	27	39	1162	2523	20895	19631
Cehia	11973	19386	1,87	1,89	42	60	5580	9170	16477	12984
Estonia	11943	20138	1,86	1,97	42	62	5550	9922	16507	12232
Letonia	11216	19689	1,75	1,93	39	61	4823	9473	27234	12681
Lituania	9061	17005	1,42	1,66	32	53	2668	6789	19385	15365
Polonia	9106	15355	1,42	1,50	32	47	2713	5139	19344	17015
Slovacia	10124	16397	1,58	1,61	36	51	3731	6181	18326	15973
Slovenia	15724	25115	2,46	2,46	55	77	9331	14899	12726	7255
Ungaria	10543	17538	1,65	1,72	37	54	4150	7322	17907	14832

Sursa: calcule proprii în baza datelor din tabelele anterioare.

Dezagregarea efectului cumulat al integrării și diferenței de refacere economică în România se poate realiza pe seama comparării nivelului PIB *per capita* între scenariile 1, 2 și 3.

Determinarea efectului integrării și a diferenței dintre refacerea puternică și slabă a economiilor de tranziție din Europa, asociate la UE (vezi nota de la tabelul nr. 32), în anii 2010 și 2020, a urmărit evidențierea

comparativă a evoluțiilor interferente dintre cei doi factori majori de influență care se vor manifesta în următoarele două decenii.

Precizăm că efectul refacerii nu trebuie confundat cu efectul factorilor interni ai creșterii economice din TECE, care au rolul primordial în dezvoltarea țărilor respective. El este legat numai de împrejurarea specifică a fiecărei țări în ceea ce privește

magnitudinea declinului economic în primii ani de tranziție și capacitatea de refacere ulterioară mai mult sau mai puțin rapidă. Efectul refacerii, după cum s-a mai menționat, nu are decât o întindere limitată în timp.

Rezultatele calculelor privind efectele integrării și refacerii, sub forma sporului PIB (Δ PIB), pentru cele zece țări europene asociate la UE sunt prezentate în tabelul nr. 32 și scot în evidență câteva aspecte care pot constitui elemente de referință și direcții ulterioare de cercetare prospectivă. În continuare ne vom referi la aspectele cele mai relevante.

În mărime absolută, România câștigă mult mai puțin spor de PIB *per capita*, atât în 2010 cât și în 2020, decât țările invitate să demareze negocierile de aderare la UE, ceea ce se poate pune, în principal, pe seama nivelului său mai scăzut de dezvoltare economico-socială și capacitatea mai redusă de a beneficia de oportunitățile pe care le oferă integrarea economică. Practic, efectul integrării pentru România în 2010 este mai scăzut decât în Cehia cu 6%, în Estonia cu 38%, în Polonia cu 5%, în Slovenia cu 23%, în Ungaria cu 14% etc.

Tabelul nr. 32

Efecte ale refacerii și integrării economice asupra creșterii PIB *per capita* în anii 2010 și 2020 în țările central și est-europene asociate la UE

Țara	2010*			2020*		
	Et	Er	Ei	Et	Er	Ei
România \$ %	524 100,0	170 32,4	354 67,6	1275 72,7	348 100,0	927 27,3
Bulgaria \$ %	982 100,0	373 37,9	609 62,1	1958 100,0	626 31,9	1332 68,1
Cehia \$ %	1176 100,0	448 38,0	726 62,0	2258 100,0	713 31,6	1545 68,4
Estonia \$ %	1746 100,0	801 45,8	945 54,2	3406 100,0	1437 42,2	1969 57,8
Letonia \$ %	2046 100,0	1144 55,9	902 44,1	4120 100,0	2058 49,9	2062 50,1
Lituania \$ %	2095 100,0	1217 58,0	878 42,0	4528 100,0	2377 52,5	2151 47,5
Polonia \$ %	1007 100,0	290 28,8	717 71,2	2063 100,0	569 27,6	1494 72,4
Slovacia \$ %	1024 100,0	449 43,8	575 56,2	1962 100,0	815 41,5	1147 58,5
Slovenia \$ %	1374 100,0	530 38,6	844 61,4	2657 100,0	829 31,2	1828 68,8
Ungaria \$ %	1112 100,0	337 30,2	775 69,8	2175 100,0	550 25,3	1625 74,7

*- Et= efect total; Ei =efect al integrării; Er =efect al refacerii.

Nota: efectele (E) sunt considerate ca sporuri ale PIB (Δ PIB);

efectele totale ale refacerii și integrării sunt determinate ca diferențe între valorile proгnoзate ale PIB corespunzătoare scenariilor 1,2 și 3, respectiv (Sc.1; Sc.2 și Sc.3).

Et =Er +Ei sau Er =Et - Ei unde: Et=PIBsc.3-PIBsc.1 și Ei =PIBsc.3-PIBsc.2.

Sursa: calcule pe baza datelor din tabelele 31A, 31B și 31C.

În anul 2020, se constată o reducere a diferențelor absolute dintre efectul integrării în România și majoritatea țărilor europene asociate, ceea ce pledează în favoarea ideii de omogenizare și/sau cvasiegalizare a avantajelor integrării la UE pentru TECE, pe măsură ce acest proces se extinde și se adâncește.

De aici se poate demara o nouă direcție de cercetare privind măsura în care integrarea economică în UE este un factor care în viitor acționează, în funcție de specificul și nivelul de dezvoltare a fiecărei țări membre, în direcția diminuării decalajelor din diferite domenii de activitate ale economiilor naționale integrate.

Acuratețea și verosimilitatea prognozelor noastre referitoare la sporul de PIB *per capita* în România, datorat factorilor refacere și integrare, fără îndoială, necesită dezvoltări, dezagregări și verificări permanente, în scopul găsirii de soluții și măsuri pentru ca România să beneficieze în termeni absoluchi într-o măsură mai mare de integrare, indiferent de forma acesteia, ca asociat sau membru al UE.

În efectul total (Et), ponderea efectului integrării (Ei) în Ungaria asupra sporului de PIB *per capita* în 2020 este de 74,7%, mai mare decât în România cu 2 puncte procentuale; oricum în toate țările central și est-europene se constată prevalența efectului integrării asupra creșterii PIB, comparativ cu efectul de refacere.

În toate țările asociate se constată, în perioada 2010-2020, o creștere a valorii absolute și relative a efectului integrării în UE asupra creșterii PIB *per capita*, tendință de

natură să implice în continuare cercetarea următoarelor aspecte:

- simetria sau asimetria avantajelor din extinderea integrării pentru TECE asociate și țările membre ale UE;
- avantajele/dezavantajele extinderii integrării "în valuri" a TECE;
- gradul în care factorul integrare pentru România este factor creator și/sau de returnare a relațiilor comerciale externe ale țării (*trade creating/trade diverting*).

* * *

Metoda scenariilor anterior prezentată poate fi actualizată în continuare, în funcție de evoluția parității puterii de cumpărare netă și pe piețele naționale. Potrivit surselor CNS, în luna mai 2000 rezultatele recalculării PIB *per capita* în România arată o creștere sensibilă a mărimii indicatorului față de paritatea puterii de cumpărare utilizată în studiul nostru (vezi tabelul nr. 33). Oricum concluziile principale din scenarii nu se modifică fundamental în ceea ce privește tendințele decalajelor dintre România, UE - 1p și celelalte țări central și est-europene.

Față de datele avansate de FMI și Banca Mondială în ceea ce privește PIB pe locitor pentru țările din Europa Centrală și de Est, valorile reale ale veniturilor pe cap de locitor sunt mult mai mari (vezi tabelul nr. 34). Pentru România ecartul este de circa patru ori mai mare, ceea ce se explică prin faptul că prețurile sunt mult mai ridicate la produsele de consum în comparație cu piața americană.

Tabelul nr. 33

Recalcularea PIB/locuitor al României la paritatea puterii de cumpărare reale

Anii	PIB per capita (USD)
1990	5706
1991	5087
1992	5068
1993	5626
1994	6095
1995	6595
1996	6402
1997	6153
1998	
1999	6000

Sursa: CNS.

Tabelul nr. 34

Recalcularea PIB per locuitor la paritatea puterii de cumpărare pe piețele naționale (1998, Baza - Austria)

Tara	PIB per capita (USD) la PPC
Bulgaria	5010
Cehia	12900
Polonia	8630
România	4910
Slovacia	10050
Slovenia	14880
Ungaria	10660
Croatia	7020
Letonia	4136
Lituania	4425
Estonia	5456

Sursa: CNS.

Datelor din tabelul nr. 34 pot zele evoluției PIB per capita cu și fără servi la recalcularea scenariilor anterioare menționând dinamicile în ipote-

integrare a țărilor central și est-europeene în UE.

Bibliografie

*** Economia României. Secolul XX (coordonator acad. Postolache, T.), INCE, Editura Academiei Române, 1991, București, 894 p.

- *** ROMÂNIA 2020, (coord. Malița, M.; Georgescu, C.), sub egida Academiei Române, PNUD, Fundația Universității Mării Negre, Asociația Română pentru Clubul de la Roma, Editura CONSPRESS, București, 1998, 320 p.
- *** Raportul național al dezvoltării umane. România anii 1997-1999, București, PNUD, Academia Română.
- *** România. Scenarii perspective macroeconomice (Jula, D. coord.), în: Probleme economice, nr.32/1999, INCE, CIDE, Academia Română.
- *** Globalization and Linkages: Macro-structural Challenges and Opportunities, OCDE, 1997.
- *** Economia românească la orizontul anului 2000 - analiză macroeconomică. Guvernul României - Consiliul pentru Reformă, Comisia Națională de Prognoză, mai 1997.
- *** Evoluția principalilor indicatori macroeconomici în perioada 1997-2003, Direcția Generală de Prognoză, Ministerul Finanțelor, mai 1999, București, 15 p.
- *** European Commission - Economic Reform Monitor No. 2, May, 1999 DG II/D1 - Economic Situation and Economic Reform in Central and Eastern Europe. Special topic: Results of the Commission's Spring 1999 Economic Forecast for the Central European Candidate Countries.
- *** W.B. From Plan to Market, World Development Report, 1996.
- *** UN Project LINK base-line projections for countries in transition, 1993-2002, Economic and Social Council, ECE, Ec.AD/83/Add 2, 1995.
- *** Picking up the Enlargement Tab. European Union Plans Budget for 2000-2006, World Bank, Transition, vol. 8, No. 4, August 1997, p. 3.
- *** World Bank, World Development Reports 1995-1999.
- *** Project 2025; Société en l'année 2025. Futuribles, Avril 1996, nr. 208.
- *** National Sustainable Development Strategy. Romania, 1999, promoted by the Working Group established by the Governmental Decision No.305/15.04.1999, and the support of the civil society.
- *** Eastward Expansion Accelerate Covergence. (Brucker H. coörd.), Economic Bulletin, DIW, Gower Publishing, vol. 34, nr. 5, May, 1997.
- *** Scenarii de evoluție a structurilor macroeconomice - implicații asupra orizontului de timp al integrării europene. (Jula, D. coord.), Academia Română. INCE, IPE, București, 1997.
- Dobrescu, E., Macromodels for the Romanian Transition Economy, Ed. Expert, București, 1996.
- Florescu, G., Models for Sustainable Development of Romanian Economy in the Context of Free Market Economy and European Integration. Observer No. 8-10, 1997, CIDE, Bucharest.
- Bennis, M.; Dellink, R.; Verbruggen, M., Sustainable Economic Structures - A scenario Study for the Netherlands for 2030, în vol.: International Conference Ecology Society Economy, May, Paris, 1996.
- Zaman, Gh., Evoluția economiei în țările dezvoltate în perioada 1997-1999, în:

Economistul, supliment, 18.01.1999; Preaderarea la Uniunea Europeană, în: Tribuna economică nr. 36, 38/1999; coordonator - Relațiile economice româno-germane în contextul asocierii și oportunități de preaderare a României la Uniunea Europeană, în: Probleme economice, nr. 26-28, CIDE, INCE, Academia Română; Romania's Association to the European Union, Economic Panorama, No. 3, 1994.